

KIHUN JULKAISUSARJA NRO 83

URHEILIJOIDEN ÄÄNI: Selvitys urheilijoiden vaikutus- mahdollisuuksista Suomessa

Jari Lämsä, Akseli Holopainen ja Maarit Nieminen

KIHUn julkaisusarja, nro 83

Copyright © Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU, 2021

ISBN 978-952-7290-27-9 (painettu)

ISBN 978-952-7290-28-6 (verkkajulkaisu)

ISSN 2489-8309 (painettu)

ISSN 2489-8317 (verkkajulkaisu)

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun tai sen osan jäljentäminen ilman tekijän kirjallista lupaa painamalla, monistamalla, äänittämällä tai muulla tavoin on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty.

Jyväskylä 2021

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	4
JOHDANTO	5
HANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	6
DEMOKRATIA, URHEILIJAT JA URHEILUORGANISAATIOT	7
Kolme näkökulmaa demokratiaan	7
Tutkimuksia urheilijoiden asemasta urheiluorganisaatioissa	8
Selvityksen viitekehys	10
HANKKEEN TULOKSET	11
Urheilijoiden asema suomalaisten urheiluorganisaatioiden säännöissä	11
Urheilijoiden osallistumisen ja vaikuttamisen käytännöt lajiliitoissa	12
Urheiluakatemit urheilijoiden arjen toimintaympäristöinä	16
Urheilijan äänen kuuluminen – urheilijahaastattelut	17
KATSAUS KANSAINVÄLISIIN URHEILIJAORGANISAATIOIHIN	20
Kansainväliset urheilijajärjestöt	20
Kansalliset urheilijajärjestöt	21
Kansainväliset pelaajayhdistykset	24
Kansalliset pelaajayhdistykset ja urheilijajärjestöt Pohjoismaissa	25
SELVITYKSEN TULOKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET	27
Keskeiset tulokset	27
Kehitysehdotukset urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi Suomessa	28
LÄHTEET	29
LIITE	32

Tiivistelmä

Urheilijoiden ääni -selvitys tuottaa tietoa urheilijoiden vaikutusvallasta ja -mahdollisuuksista suomalaisissa urheiluorganisaatioissa. Selvityksessä on kysytty seuraavia kysymyksiä: Millaisia vaikutusmahdollisuuksia urheilijoilla on suomalaisten urheiluorganisaatioiden päätöksenteossa? Millaisiksi nykyiset urheilijavaikuttajat kokevat omat resurssinsa ja keinot urheilijan ääneen esiin nostamisessa päätöksenteossa sekä millaisia kansainvälisiä malleja urheilijoiden organisoitumisesta ja edunvalvonnasta on olemassa? Kysymyksiin on haettu vastuksia lajiliitoille ja urheiluakatemioiden suunnatulla kyselyllä sekä haastatteleamalla nykyisiä urheilijaedustajia. Lisäksi on kartoitettu valittujen kansainvälisten urheilijajärjestöjen ja Pohjoismaisten pelaajajhdistysten toimintamalleja.

Hanke nivoutuu osaksi laajempaa kansainvälistä Strengthening Athlete Power in Sport (SAPIS) -hanketta, jonka tarkoituksena on selvittää urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksia urheilun päätöksentekoon Euroopassa, kartoittaa nykyisiä käytäntöjä urheilijoiden edustamiseen sekä tunnistaa urheilijoiden vaikuttamismahdollisuuksia edistäviä keinoja. Suomesta hankkeeseen osallistuu Jalkapallon pelaajajhdistys (JPY), jonka johdolla on perustettu kansallinen verkosto edistämään urheilijoiden ääntä suomalaisessa urheilussa. Idea käsillä olevasta selvityksestä on syntynyt verkostossa.

Hankkeen tulosten mukaan käytännöt urheilijoiden osallistamisessa lajiliittojen päätöksentekoon ovat Suomessa kirjavia. Lajiliitoille suunnatun kyselyn vastaajista hallitusjäsenenä urheilijoita oli 18 prosentissa, urheilijavaliokunta on 10 prosentissa ja yksittäisiä urheilijaedustajia eri valiokunnissa tai työryhmissä löytyi 61 prosentista lajiliittoja. Yleisin tapa huomioida urheilijan näkökulma on epävirallinen, joko liiton edustajien suora keskustelu tai epäsuorasti koottu tieto – kysely, haastattelu tai valmentajan kautta saatu tieto.

Hankkeessa tehdyissä haastatteluissa kävi ilmi, että Suomessa toimii pieni joukkue aktiivisia urheilijavaikuttajia, joiden keskeiset kiinnittymispinnat ovat Suomen Olympiakomitean urheilijavaliokunta sekä jalkapallon ja jääkiekon pelaajajhdistykset. Urheilijat kokivat, että vahva verkostoiminen, oma halu ja uteliaisuus sekä urheilun kautta rakentunut monitasoinen asiantuntemus lajista ja urheilusta olivat heidän vahvuuksiaan. Suurimmat haasteet liittyivät taustaresursseihin. Etenkin järjestöissä ja valiokunnissa urheilijaedustajat toimivat OTO-pohjalta ilman toimisto- tai asiantuntija-apua. Pelaajajhdistykset kykenevät tukea tarjoamaan. Lisäksi uusien urheilijaedustajien rekrytointi ilman selkeitä rakenteita on haastavaa.

Kansainvälisten urheilijaorganisaatioiden tarkastelussa esiin nousi kansallisten urheilijaorganisaatioiden rooli Kanadan ja Saksan urheiluelämässä. Nämä järjestöt kokoavat eri lajien urheilijaedustajia yhteen, kouluttavat heitä sekä nostavat itse keskusteluun urheilijoita koskettavia aiheita. Pohjoismaissa on perustettu pelaajajhdistyksiä vahvimpiin lajeihin ja lisäksi urheilijoiden katto-organisaatioita, jotka pyrkivät laajemman urheilijajoukon edunvalvojaksi, mutta toimenpiteet ja tulokset tähän suuntaan ovat vielä hentoja.

Selvityksen pohjalta tehdään kuusi kehitysehdotusta suomalaisten urheilijoiden äänen voimistamiseksi. Keskeinen rakenteellinen ehdotus on kansallisen urheilijajärjestön aikaansaaminen edistämään urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksia. Urheilijoiden lajikohtaista organisoitumista sekä lajien välistä urheilijayhteistyötä tulee edesauttaa. Lisäksi urheilujärjestöjen tulisi laatia yhteistyössä urheilijaedustajien kanssa yleiset suuntaviivat urheilijaedustajien valintaan ja osallistumiseen urheilujärjestöjen hallinnossa. Lopulta uusia digitaalisia keinoja urheilijoiden ääneen kuulemisessa ja kokoamisessa tulee hyödyntää aiempaa paremmin.

Johdanto

Huippu-urheilijoiden status ja vaikutusmahdollisuudet urheilussa ovat viime vuosina nousseet julkiseen keskusteluun niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Keskustelun taustalla voidaan nähdä kehityskulku, jossa ammattimaistuminen, globalisoituminen ja kaupallistuminen ovat muuttaneet urheilun luonnetta ja käytäntöjä, mutta nämä muutokset eivät ole riittävästi heijastuneet urheilun hallintarakenteisiin ja päätöksentekoon. Urheilijat ovat sidosryhmä, joihin urheiluorganisaatioiden päätöksillä on suora vaikutus, mutta urheilijoilla on harvoin suora vaikutuskanava näihin päätöksiin. Urheilijat itse ovat kohottaneet omaa rooliaan mm. tuomalla nykyisiä epäkohtia esiin julkisuudessa sekä perustamalla pelaajajhdistyksiä ja urheilijajärjestöjä. Edunvalvontaorganisaatioiden perustaminen ja niiden merkityksen kasvu osoittaa tarvetta osallistaa huippu-urheilijat vahvemmin urheiluorganisaatioiden strategioiden valmisteluun sekä päätöksentekoon. Pelaajajhdistyksiä toimii suurimmissa ammattilaisurheilulajeissa ja niiden keskeinen tehtävä on edesauttaa urheilijan ammatin yhteiskunnallistamista, eli pelaajien oikeuksien kehittämistä ja rinnastamista muihin ammattiryhmiin.

Kansainväliset urheiluorganisaatiot ovat tunnistaneet tarpeen huomioida erilaiset sidosryhmät oman toimintansa suunnittelussa. Näin ei ole tapahtunut ainoastaan organisaatioiden omien toimien seurauksina, vaan usein taustalla ovat olleet erilaiset väärinkäytökset tai korruptio. Esimerkiksi Kansainväliseen Olympialiikkeeseen (KOK), Kansainvälisiin yleisurheilun (IAAF, nyk. WA) ja jalkapallon (FIFA) katto-organisaatioiden liittyvien tapausten seurauksina kritiikki ja vaatimukset eri sidosryhmien huomiomisesta ovat kasvaneet. Muutosta on myös tapahtunut, esimerkiksi KOK on vahvistanut urheilijoiden asemaa omassa hallinnossaan niin päätöksentekijöinä kuin valmistelijoina urheilijavaliokunnan kautta.

Keskustelu urheilijan asemasta on käynnissä myös Suomessa liittyen urheilijoiden ammatilliseen asemaan ja sosiaaliturvaan koronapandemian seurauksena. Suomessa urheilu on historiallisesti organisoitu harrastustoiminnaksi, niinpä kaupallistuminen ja ammattimaistuminen haastaa perinteistä urheilusektoria muuttamaan. Yksi keino tähän on eri sidosryhmien, mm. urheilijoiden, parempi huomioiminen päätöksenteossa ja asioiden valmistelussa.

Tämä selvityshanke nivoutuu osaksi laajempaa kansainvälistä Strengthening Athlete Power in Sport (SAPIS) -hanketta, jota koordinoi tanskalainen Play the Game -organisaatio (Play the Game 2021). Kansainvälisen hankkeen tarkoitus on selvittää urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksia urheilun päätöksentekoon, kartoittaa nykyisiä käytäntöjä urheilijoiden edustamiseen sekä tunnistaa tapoja, joilla vahvistetaan urheilijoiden kapasiteettia urheilun päätöksenteossa. Hankkeen toimet painottuvat EU:n ja kansainvälisten urheiluorganisaatioiden tasolle. Suomesta hankkeeseen osallistuu Jalkapallon pelaajajhdistys (JPY), jonka johdolla Suomeen on perustettu kansallinen verkosto edistämään urheilijoiden ääntä suomalaisessa urheilussa.

Tässä selvityksessä tarkastellaan urheilijoiden asemaa urheiluorganisaatioiden päätöksenteossa Suomen näkökulmasta. Raportissa käydään ensin läpi hankkeen tarkoitus ja toteutus. Seuraavaksi esitetään hankkeen viitekehys, joka pohjautuu pitkälti kansainvälisen SAPIS-hankkeen kirjallisuuskatsaukseen. Tämän jälkeen siirrytään hankkeen tuloksiin, joista esitellään ensimmäiseksi urheilijoiden positiot ja vaikutusmahdollisuudet urheiluorganisaatioissa. Sen jälkeen käydään läpi urheilijahaastattelujen tulokset ja lopuksi esitellään kansainvälisiä urheilijaorganisaatioita ja pelaajajhdistyksiä. Hankkeen lopun on tiivistetty hankkeen keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset.

HANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Urheilijan ääni -hanke on luonteeltaan kartoittava selvityshanke, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa urheilijoiden vaikutusvallasta ja -mahdollisuuksista suomalaisissa urheiluorganisaatioissa. Selvityksen kysymyksiä ovat:

- Miten urheilijoiden asema määrittyy suomalaisten urheiluorganisaatioiden säännöissä?
- Millaisia vaikutusmahdollisuuksia urheilijoilla on lajiliittojen, urheiluakatemioiden sekä Suomen Olympiakomitean ja Suomen Paralympiakomitean päätöksenteossa tällä hetkellä?
- Millaisiksi nykyiset urheilijavaikuttajat kokevat omat resurssinsa ja keinot urheilijan äänen esiin nostamisessa päätöksenteossa?
- Millaisia kansainvälisiä malleja urheilijoiden organisoitumisesta ja edunvalvonnasta on olemassa?
- Miten urheilijoiden ääni voisi kuulua paremmin suomalaisessa urheilussa?

Kysymyksiin haetaan vastauksia selvittämällä urheilijoiden asemaa lajiliittojen ja muiden valittujen urheiluorganisaatioiden säännöissä, lajiliitoille ja urheiluakatemioiden suunnatulla kyselyllä sekä haastatteleamalla nykyisiä urheiluorganisaatioiden urheilijaedustajia. Lisäksi selvitetään kansainvälisten urheilijajärjestöjen ja pelaajayhdistysten toimintaa sekä sääntöjä, hallintotapoja ja käytäntöjä. Näiden selvitysten pohjalta tehdään kehitysehdotuksia suomalaiseen urheiluun.

Selvityshankkeen ohjausryhmään kuuluvat Markus Juhola (toiminnanjohtaja, Jalkapallon pelaajayhdistys), Antti Aine (professori, Turun yliopisto), Emma Terho (urheilijajäsen, Kansainvälinen Olympiakomitea) sekä Harri Syväsalmi (SAPIS-hanke). Ohjausryhmä on kokoontunut hankkeen aikana, 1.1.2021-31.12.2021 yhteensä viisi kertaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut selvitystä taloudellisesti.

Demokratia, urheilijat ja urheiluorganisaatiot

Tässä selvityksessä urheilijan ääntä urheiluorganisaatioissa tarkastellaan demokratian kolmen eri ulottuvuuden kautta. Lähteenä käytetään pääosin kansainvälisen SAPIS-hankkeen kirjallisuuskatsaus-ta aiheesta (Carrio, Geeraert, Ham, Harvey & Zohn 2021). Lisäksi kappaleessa käydään läpi muutamia keskeisiä urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksista tehtyjä tutkimuksia ja esitetään viitekehys, johon kansallinen selvitys pohjautuu.

KOLME NÄKÖKULMAA DEMOKRATIAAN

Demokratialla tarkoitetaan yleisesti kansanvaltaa – kansalaisten oikeutta päättää yhteisistä asioista. Demokratiassa valta ja sen käyttö rakentuu alhaalta ylöspäin. Yksi demokratian keskeisistä kysymyk-sistä on se, että kansalaiset kokevat demokratian oikeutettuna. Tuo oikeutus voidaan saavuttaa kahta eri kautta. Ensinnä voidaan painottaa menettely- ja toimintatapoja ja niiden hyväksyttävyyttä. Toisin sanoen asiat on käsitelty oikein ja säädösten mukaisesti. Toiseksi voidaan keskittyä asioiden sisältöihin ja niiden kansanvaltaisuuteen. (Stenvall 2007, 7–8).

Tämän selvityksen kansainvälisenä vastineena olevan kansainvälisen SAPIS-hankkeen tuottamassa kirjallisuuskatsauksessa urheilijan asemaa ja urheilun demokratiaa käsitellään kolmesta eri näkökul-masta: 1) edustuksellinen demokratia, 2) osallistuva demokratia sekä 3) punnitseva (deliberative) de-mokratia (Geeraert 2021).

Edustuksellisen demokratian ytimessä on ajatus, jonka mukaan kaikkien osallisten suora ja tasa-arvoi-nen osallistuminen demokraattiseen päätöksentekoon ei ole toivottavaa eikä realistista. Sen sijaan val-taa voidaan delegoida demokraattisesti valituille edustajille. Näiden valtaa pitävien ja heidät siihen va-linneiden välillä tulee vallita ehdoton läpinäkyvyys ja luottamus. Tämä varmistetaan vapailta, toistuvilla, oikeudenmukaisilla vaaleilla, jossa ihmiset voivat valita kilpailevien suuntausten ja niiden tarjoamien vaihtoehtojen välillä. (Geeraert 2021)

Erlaisia edustuksellisuuden malleja on kolme: päämiehen valtuuttama agentti sekä kuvaileva ja sym-bolinen edustuksellisuus. Agenttimallissa haasteet nousevat agentin ja päämiesten välisestä suhteesta ja kommunikaatiosta. Vaaleilla valitut agentit eivät välttämättä ole jatkuvassa vuorovaikutuksessa hei-dät valinneiden päämiesten kanssa. Toisessa kuvailevassa edustuksellisuudessa edustamaan valitaan henkilö, joka jollakin rajoitetulla tavalla ilmentää edustettavaa joukkoa. Esimerkiksi menestynyt huip-pu-urheilija, mies- tai naisurheilija, paraurheilija. Nämä valinnat merkitsevät normatiivisesti ja poliittisesti tärkeitä identiteettejä. Kolmannessa symbolisessa edustuksellisuudessa yhteys edustettavan joukon ja edustajan välillä on symbolinen, mutta lähtökohtaisesti merkittävä yhteys. Urheilussa esimerkkinä voi-daan mainita LeBron James tai Megan Rabinoe eri väestöryhmien edustajina. Molemmat, kuvaileva ja symbolinen edustuksellisuus ovat tärkeitä muotoja, mutta niistä puuttuu päämies - agentti -malliin si-sältyvä toimijoiden välinen yhteys. (Thibault et al. 2010, 280).

Osallistuvassa demokratiassa edistetään ihannetta, jossa kansalaisille annetaan todelliset mahdolli-suudet osallistua suoraan päätöksentekoon. Suuntaus voidaankin nähdä vastareaktionä edustukselli-selle demokratialle ja sen puutteille. Suora osallistuminen estää vallan väärinkäyttöä, nostaa päätösten legitimitettä ja tekee päätöksistä tiedustetumpia ja tehokkaampia. Se lisää myös hallittujen luotta-musta antamalla heille enemmän valvontaa suhteessa päätöksentekijöihin. Osallistuva demokratia

myös mahdollistaa uusien, tärkeiden asioiden tuomisen poliittiseen keskusteluun ja antaa päätöksistä vääryyttä kokeneille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä. (Geeraert 2021)

Osallistuvan demokratian kannattajat eivät hyväksy ajatusta siitä, että kansalaisilla ei ole halua tai kykyä osallistua päätöksentekoon. Kun ihmisille annetaan mahdollisuus, he kyllä kykenevät ja osaavat osallistua asioiden valmisteluun ja päätöksentekoprosessiin. Suora osallistuminen toimii lisäksi demokratian kouluna ja luo positiivisen kierteen: Osallistumismahdollisuudet lisäävät luottamusta ja aktivismia, mikä puolestaan lisää osallistumisvaikutusta ja parantaa osallistumisen vaikutuksia. Siksi on tärkeää luoda monenlaisia osallistumiskanavia, jotta kansalaiset pääsevät osallistumaan suoraan yhteiskunnan keskeisiin instituutioihin. Osallistuvan demokratian uhkakuvana on osallistumisen muuttuminen rituaaliseksi. Osallistujien ääniä kuullaan mutta ei kuunnella ja ne eivät johda haluttuihin muutoksiin. (Geeraert 2021)

Kolmas malli, punnitseva demokratia, korostaa vapaiden ja tasa-arvoisten kansalaisten sekä heidän edustajiensa välistä vapaata keskustelua demokratian ytimenä (Habermas, 1996). Kyseessä on siis demokratia, joka merkitsee esimerkiksi kansalaisten tasa-arvoisten keskustelujen tuomista osaksi päätöksentekoa (Värttö et al. 2021). Punnitsevan demokratian mukainen keskustelu on sosiaalinen prosessi, jossa osallistujat voivat muuttaa mielipiteitään, mieltymyksiään ja näkemyksiään vuorovaikutuksen aikana. Molemmista aiemmin esitetyissä malleissa vaihtoehdot määritetään ennen osallistavaa vuorovaikutusta, koska demokraattinen prosessi rajoittuu suurelta osin etujen yhdistämiseen äänestämällä tai osallistumalla. Sitä vastoin neuvottelumallin kannattajat pitävät päätöksiä demokraattisesti oikeutettuina vain siltä osin kuin he saavat hyväksynnän olemalla kaikkien asianomaisten päätöksen kohteena olevien henkilöiden aidon keskustelun tuloksia.

Demokratian kolme mallia ovat hyödyllisiä analyttisiä välineitä urheiluinstituutioiden ja urheilijoiden välisen suhteen tarkasteluun. Malleja ei kuitenkaan pitäisi pitää erillisinä, itsenäisesti toimivina käytäntöinä tai päämäärinä. Ne tulisi ymmärtää ideaalityyppeiksi malleiksi, joiden perusteella voidaan arvioida nykyisiä ja kehittää parempia ja demokraattisempia käytäntöjä urheiluorganisaatioiden hallinnoissa.

Eryteisesti edustuksellinen demokratia viittaa myös urheilussa järjestelmään, jossa äänestyksiä ja neuvotteluja hyödyntämällä päätetään siitä, miten ja keiden urheilijoiden intressiä kuullaan urheilun päätöksenteossa. Lähtökohtaisesti urheilijavaliokunnat ja erilaiset kuulemiset vahvistavat urheilijoiden ääntä, mutta myös kriittisiä arvioita valiokunnista on esitetty. Houlihan (2004, 421–422) näkee urheilijavaliokunnat enemmän organisaatioiden keinona pitää urheilijat poissa todellisesta päätöksenteosta tarjoamalla heille näennäisiä vaikuttamisen paikkoja. Hänen mukaansa urheilun toimintapolitiikat laaditaan edelleen enemmän urheilijoiden puolesta kuin heidän kanssaan. Urheiluorganisaatioissa vaikuttaminen vaatiikin resursseja ja osaamista koalitioiden muodostamiseen, neuvotteluihin sekä yhteyttä muihin päätöksentekijöihin. Ottaen huomioon aktiiviurheilijoiden paneutumisen omaan urheilu-uraan ja harjoitteluun, tuloksellinen toiminta urheilijaedustajan kaksoisroolissa on vaatava tehtävä.

TUTKIMUKSIA URHEILIJOIDEN ASEMASTA URHEILUORGANISAATIOISSA

Urheiluorganisaatioiden ja -järjestelmien tasolla urheilun demokratisoinnilla tarkoitetaan urheilun sisäisten sidosryhmien, kuten urheilijoiden, valmentajien, tuomareiden, vapaaehtoisten intressien huomiointia urheilun hallinnossa. Demokratisoinnin vaatimukset ylittävät myös urheilun rajoja. Monia ulkoisia sidosryhminä pidettyjä tahoja, kuten media ja sponsorit, huomioidaan urheiluhallinnossa ja -politiikassa aiempaa paremmin. (Thibault, Kihl & Babiak 2010, 281).

Thibault et al. (2010) analysoivat urheilijoiden edustus- ja vaikutusmahdollisuuksia kansainvälisten urheiluorganisaatioiden hallinnossa ja päättelivät, että urheilijoiden edustuksellisuus ja vaikutusmahdollisuudet ovat kasvaneet 2000-luvun alkupuolella. Tutkijat kuitenkin nostivat esiin kaksi nykyiseen tilanteeseen liittyvää haastetta. Ensimmäisenä he mainitsevat urheilijaedustajien edustuksellisuuden ja tilivelvollisuuden haasteet. Nämä liittyvät ensisijaisesti urheiluorganisaatioiden itsensä asettamiin urheilijaedustajiin, toisin sanoen heihin, joita ei ole valittu demokraattisesti urheilijoiden toimesta, vaan heidän valintansa perustuu nimeämiseen ja jonkin osaamiseen tai ominaisuuteen, joka katsotaan eduksi organisaatiossa. Näissä tapauksissa side laajempien urheilijamassojen ja heitä edustavien urheilijoi-

den välillä jää ohueksi ja urheilijoiden oikeutus ja läpinäkyvyys heikoksi. Toiseksi urheilijoiden edustuksellisuus tulisi ymmärtää laajasti, mikä tarkoittaa, että päätöksentekoon ja prosesseihin osallistumisen lisäksi huomiota kiinnitetään laajemmin urheilijoiden äänen kuulemiseen. Urheilijoita tulisi osallistaa asioiden valmisteluun ja suunnitteluun ja samalla tulisi muistaa, että urheilijat eivät muodosta yhtä homogeenistä ryhmää. (Thibault et al. 2010, 293–297).

Geeraert, Alm ja Groll (2014) havaitsivat urheilijoiden olevan edustettuina 80 prosentissa (28/35) kansainvälisiä lajiliittoja. Suurimmassa osassa liittoja (69 %) oli erillinen urheilijavaliokunta. Vain 11 prosentissa urheilija oli nimetty liiton hallitukseen. Urheilijavaliokunta tarkoittaa yleisesti urheilijoiden neuvoa antavaa roolia, kun taas hallitusjäsenyys merkitsee päätöksentekovaltaa. Kansainvälisissä lajiliitoissa urheilijoille on siis annettu kommentointimahdollisuus, mutta ei valtaa. Valmentajien osalta tilanne oli huonompi, valmentajavaliokunta oli ainoastaan 11 prosentissa lajiliittoja. Tutkijat perustelevat tarvetta eri sidosryhmien parempaan huomioimiseen urheilujärjestöjen hallinnossa läpinäkyvyydellä ja sidosryhmien integroimisella osaksi järjestöjen päätöksiä. Kun eri tahot, kuten urheilijat ja valmentajat, otetaan mukaan päätöksentekoon, kokevat he tehdyt päätökset enemmän omiksi päätöksiksi kuin tilanteessa, jossa päätökset tulevat muualta. Onnistuneena käytäntönä tutkijat mainitsevat sosiaalisen dialogin jalkapallossa (Geeraert 2014, 294–296).

Kansainvälistä Olympialiikettä urheilijoiden oikeuksien ja vaikutusvallan näkökulmasta tarkastellut Chappelet (2020) listaa KOK:n toimenpiteitä urheilijoiden aseman parantamiseksi. Näistä ensimmäiseksi ja keskeiseksi nousee urheilijavaliokunta. Urheilijat saivat äänensä kuuluviin ensimmäisen kerran Olympiakongresseissa vuonna 1981 Baden Badenissa, jossa myös perustettiin KOK:n urheilijavaliokunta. Valiokunnan jäsenistä osan päättivät urheilijat ensimmäisen kerran vuonna 2000 Sydneyn ja 2002 Salt Lake Cityn olympialaisten yhteydessä. KOK on kannustanut sekä kansallisia Olympiakomiteita että lajiliittoja perustamaan omia urheilijavaliokuntia. Vuonna 2016 KOK:n urheilijavaliokunta julkaisi ohjeet urheilijavaliokuntien perustamiseksi ja pari vuotta myöhemmin vaatimuksen urheilijavaliokunnan jäsenten valitsemisesta äänestyksellä. (Chappelet 2020, 799–800).

Nykyisen KOK:n presidentin Thomas Bachin aikakaudella julkaistiin Agenda 2020 -strategia, jossa urheilijoiden asemaa nostettiin monilla eri tavoilla, mm. AthleteHUB, Athlete365 -alusta sekä urheilija Foorumi vuonna 2017. Foorumin jälkeen KOK:n urheilijavaliokunta päätti koota eri lajien ja tahojen (mm. WADA, kansalliset Olympiakomiteat) urheilijavaliokuntien edustajat yhteiseen istuntoon, joka pidettiin Lausannassa 2019. Tämän kokoontumisen seurauksena herätettiin henkiin Olympiaurheilijoiden järjestö (World Olympians Association, WOA), jonka päätöksen mukaan olympialaisissa urheilleet urheilijat voivat käyttää nimensä yhteydessä lyhennettä OLY rekisteröidyttyään järjestön tietokantaan. (Chappelet 2020, 801).

Kovinta kamppailua urheilijoiden oikeuksista Olympialaisiin liittyen on viime vuosina käyty ns. säännöistä 40, jossa on aiemmin tiukasti kielletty urheilijoiden tai muiden Olympialaisiin osallistuvien henkilöiden omien sponsorien tai oman brändin kaupallinen hyödyntäminen kisojen aikaan. Urheilijoiden vaatimuksista sääntöä on hieman höllennetty, mutta jännitteet urheilijoiden markkina-arvon hyödyntämisessä ja Olympialiikkeen yksinoikeudesta Olympialaisten yhteydessä jatkuvat edelleen. Chappelet (2020, 803–804) nostaa tässä esiin urheilijajärjestöt ja pelaajayhdistykset, joita on etenkin 2000-luvulla perustettu kiihtyvällä tahdilla. Hänen mielestään urheilussa pitäisi pyrkiä kohti osuuskuntamallista organisoitumista, missä eri sidosryhmät olisivat tasa-arvoisesti edustettuina ja kyseinen organisaatiomuoto pystyisi huomioimaan myös urheilun kaupalliset ja sosiaaliset aspektit (Chappelet 2020, 806).

Kansallisesti urheilijoiden asemaa on tutkittu ja tarkasteltu erityisesti Kanadassa, jossa mm. Ben Johnsonin dopingkärän seurauksena uudistettiin maan urheilujärjestelmää organisaatiokeskeisestä urheilijakeskeiseksi 1990-luvulla. Urheilijakeskeisyyttä kuvaavia keskeisiä muutoksia ovat olleet: Urheilijaedustajien nimeäminen lajiliittojen päätöksentekoeleimiin, valtakunnallisten valmennuskeskusten perustaminen, suora taloudellinen tuki urheilijoille ja valmentajille sekä erityinen riitojen sovitteluelin urheiluun, jonka avulla urheilijat ja valmentajat voivat viedä kokemiaan epäkohtia neutraaliin käsitteilyyn. (Thibault & Babiak 2005). Valtiojohtoisessa järjestelmässä muutosten läpivieminen on onnistunut.

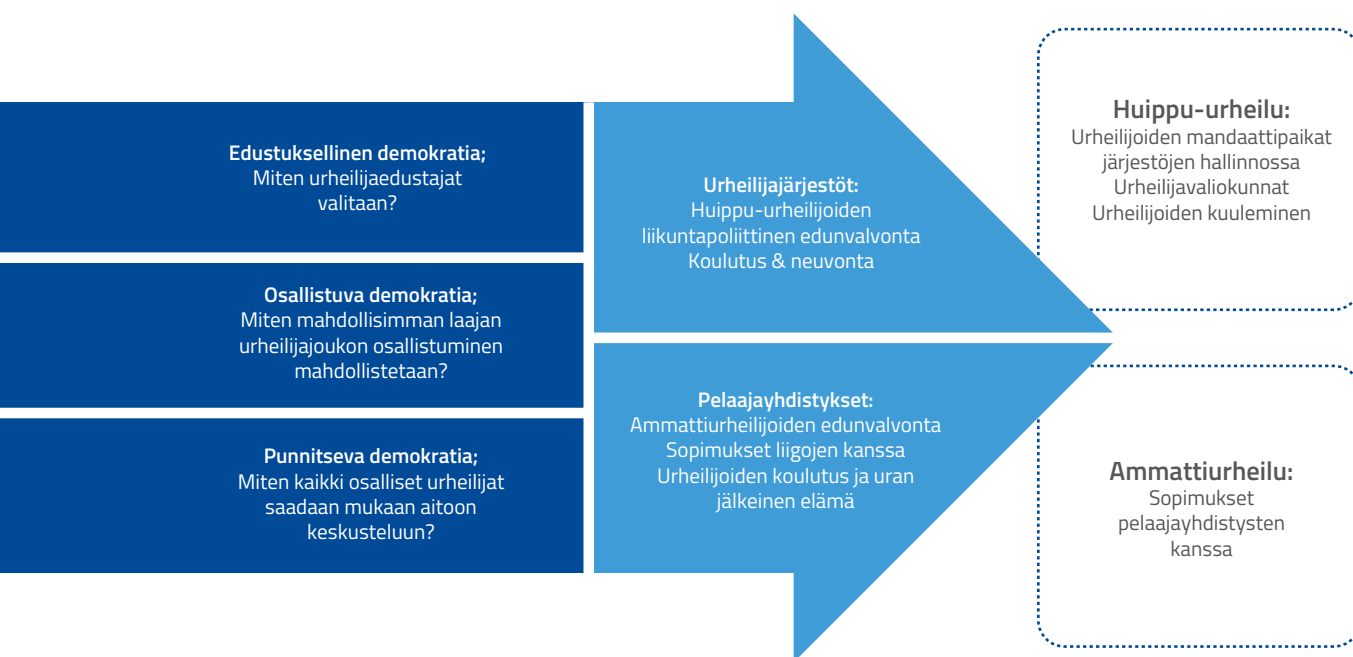
Esimerkiksi valtion urheiluorganisaatio, Sport Canada, vaati vuonna 1998, että kaikissa niissä kansallisten lajiliittojen elimissä, jotka käsittelivät huippu-urheiluasioita, piti olla vähintään 20 % urheilijaedustus. Asia vietiin käytäntöön vuosien 2000–01 välisenä aikana ja siinä auttoi vuonna 1992 perustettu urheilijajärjestö, AthletesCAN. (Thibault & Babiak 2005, 110). AthletesCAN -järjestön toimintaa ja kanadalaiseen urheilijavaikuttamisen malliin palataan tämän selvityksen tulososiossa.

SELVITYKSEN VIITEKEHYS

Selvityksen keskeiset elementit esitetään kuviossa 1. Siinä vasemmalla on demokratia -käsitteen kolme sovellusta ja niihin jokaiseen liittyvä kriittinen kysymys periaatteen vahvistamisessa. Kun edustuksellisesti demokratiassa pohditaan niitä keinoja, joilla suuresta joukosta urheilijoita valitaan urheilijaedustajat, osallistuvassa demokratiassa keskeistä on mahdollisimman monen urheilijan tai urheilijaryhmän suora vaikuttaminen päätöksentekoon. Punnitsevassa demokratiassa asia viedään vielä pidemmälle, tavoitteena on aito keskustelu osana päätöksentekoa. Aidolla keskustelulla viitataan siihen, että jokainen osallistuja voi muodostaa oman kantansa vapaasti keskustelussa.

Kuvion oikeassa reunassa on kuvattu sekä huippu-urheilun että ammattilaisurheilun keskeiset organisaatiot: huippu-urheilussa valtakunnalliset katto-organisaatiot ja ammattilaisurheilussa liigat. Suomessa kuitenkin muualla Euroopassa lajiliitot hallinnoivat joissakin tapauksissa myös ammattilaisliigoja, kun taas Pohjois-Amerikkalaisessa urheilumallissa liigat toimivat itsenäisemmin. Etenkin ammattilaisurheilun osalta liigat ja niiden seurat edustavat työnantajia, joiden kanssa ammattilaisurheilijat solmivat työsopimuksia.

Periaatteiden ja urheiluorganisaatioiden väliin on sijoitettu kahdenlaisia urheilijoita edustavia tahoja. Pelaajayhdistykset kokoavat lajin ammattilaisurheilijat yhteen ja edustavat jäsenpelaajia työsopimusneuvotteluissa. Urheilijajärjestö on enemmän liikuntapoliittinen järjestö, jonka toiminta ylittää yksittäisten lajien ja sen urheilijoiden rajat. Selvityksessä on paneuduttu muutaman kansainvälisesti tunnetuimman urheilijajärjestön toimintaan.

KUVIO 1. Selvityksen viitekehys.

Hankkeen tulokset

Tässä kappaleessa esitetään selvityksen tulokset lähtien liikkeelle urheilijoiden huomioimisesta lajiliit-tojen sekä Suomen Olympiakomitean ja Suomen Paralympiakomitean säännöissä. Toiseksi raportoi-daan lajiliitoille ja urheiluakatemioiden tehdyn kyselyn tulokset, joissa tuodaan esiin urheiluorganisaatioiden näkökulmat urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksiin. Kolmantena kokonaisuutena raportoidaan seitsemän urheilijahaastattelun tulokset, jotka keskittyvät urheilijavaikuttamisen nykytilaan. Viimeise-nä tuloskokonaisuutena esitellään kansainvälisiä ratkaisuja urheilijoiden organisoitumiseksi niin urheili-jajärjestöjen kuin pelaajayhdistysten kautta.

URHEILIJOIDEN ASEMA SUOMALAISTEN URHEILUORGANISAATIOIDEN SÄÄNNÖISSÄ

Suomalainen urheilujärjestelmän perusta on kansalaistoiminta, eli yhdistys- ja järjestötyö. Urheiluelä-mä on perinteisesti organisoitunut kolmitasoiseksi kokonaisuudeksi. Paikallisella tasolla urheiluseurat toimivat varsinaisen urheilutoiminnan perusyksikköinä. Valtakunnallisella tasolla toimii sekä erilaisia katto- ja palveluorganisaatioita sekä valtakunnallisia lajiorganisaatioita, joista suurinta osaa nimitetään lajiliitoiksi. Ne hallinnoivat eri urheilulajien toimintaa Suomessa ja ovat kansainvälisten lajiorganisaatioi-den jäseniä. Paikallisen ja valtakunnallisen tason välissä toimii piiri- ja alueorganisaatioita, jotka jakaantuvat samalla tavoin joko laji- tai palveluorganisaatioiksi. Aiemmin 1900-luvulla, suomalaisen urheilun perusteet muodostuivat pohjoismaisten urheiluliikkeiden kaltaisiksi, joissa eri toimijoiden välisistä suhteista ja koko liikettä koskevasta päätöksenteosta oli sovittu säännöissä. 1990-luvulla tämä malli hajosi ja eri tasoilla toimivat organisaatiot itsenäistyivät. Suomalaisessa urheilussa valtaa siirtyi lajiorganisaatioille (lajiliitto ja lajin seurat), kun taas valtakunnallisten toimijoiden valta väheni ja erilaisten yhteyksien muodostaminen ja ylläpitäminen vaikeutui. (Koski & Heikkala 1998).

Vuonna 2020 Suomessa toimi 72 urheilun lajiliittoa, joista 70 säännöt olivat saatavilla liiton www-si-vuilla. Säännöt antavat organisatoriselle toiminnalle rakenteen. Formaaleilla säännöillä kehystetään or-ganisaation toimintoja, määrittellen hierarkkiset suhteet henkilöiden sekä organisaatioyksikön välillä sekä määrittellen päätöksenteon rakenteet. Odotusten mukaisesti lajiliittojen säännöissä ei juuri ollut mainintaa erityisesti urheilijoiden edustuksesta liiton hallintoelimissä. Linjaus noudattaa suomalaisen kansalaistoiminnan periaatteita, eli kaikilla, jotka kuuluvat seuraan tai lajiliittoon jäsenenä, on tasa-arvoinen mahdollisuus vaikuttaa toimintaan jäsenyhdistyksen tai -järjestön sääntöjen puitteissa. Lajiliiton jäseniä ovat siis erilaiset yhdistykset ja muut yhteisöt. Lajiliittojen ilmoittamia jäsenyytyyppejä löytyi yhteensä peräti 18. Näitä olivat: perustajajäsen, henkilöjäsen, varsinainen jäsen, kannatusjäsen, tukijä-sen, yhteisöjäsen, nuorisojäsen, ainajäsen, ulkojäsen, jaosjäsen, kunniajäsen, kilpailijajäsen, seurajäsen, perhejäsen, ainajäsen, tapahtumajärjestäjajäsen, liittojäsen ja kumppanuusjäsen.

Muutamia poikkeuksiakin lajiliitoissa löytyy. Viidessä lajiliitossa yksittäiset henkilöt voivat liittyä suoraan liiton jäseneksi: Lumilautailuliitto, Vesihiihtourheilu, Liitokiekkoliitto, Fitnessurheilu ja Cheerleadingliitto, jossa tämä henkilöjäsenyys on voimassa ennen 31.12.1997 liittyneille henkilöille.

Neljän lajiliiton säännöissä on maininta pelaajayhdistyksestä liiton jäsenenä. Näitä liittoja ovat: Jääkiek-koliitto, Hockeyliitto, Kaukalopalloliitto, Ringetteliitto. Myös esimerkiksi Suomen Palloliiton säännöissä on maininta rekisteröidystä yhdistyksestä tai muusta oikeushenkilöstä, joka voi olla liiton jäsen. Yksilö-lajeista Suomen Miekkaile- ja 5-otteluliiton säännössä on maininta urheilijayhdistyksestä mahdollisena jäsenenä.

Suomen Olympiakomitean ja Suomen Paralympiakomitean säännöissä urheilijoilla on erityisasema. Mo-lempien organisaatioiden hallitukseen on säännöissä korvamerkitty urheilijaedustus. Olympiakomite-assa urheilijoiden valta on laajempi, sillä Olympiakomitean urheilijavalioikunnan valitsevat kaksi urhei-lijaedustajaa ovat Olympiakomitean äänioikeutettuja jäseniä. Lisäksi Kansainvälisen Olympiakomitean suomalaiset jäsenet omaavat saman jäsenyyden. Alla lainaukset molempien tahojen säännöistä.

12 HALLITUS

”järjestön hallituksen muodostavat kesäolympialaisten jälkeisessä järjestön syyskokouksessa neljäksi vuodeksi valittu puheenjohtaja, kaksi varapuheenjohtajaa ja 8 hallituksen jäsentä sekä kaksi varajäsentä. Hallitukseen kuuluvista on aina kahden oltava aktiiviurheilijaa tai urheilijoita, joiden aktiiviuran päättymisestä on kulunut enintään kahdeksan vuotta. Urheilijavaliokunta tekee esityksen järjestön kokoukselle valittavista urheilijoiden edustajista. Näiden kahdeksan lisäksi hallitukseen kuuluu äänioikeutettuna aina Kansainvälisen olympiakomitean suomalainen jäsen tai jäsenet. Hallituksen tulee koostua jäsenistä, joista yli puolta ovat asianmukaisesti kannattaneet lajiliitot, jotka ovat olympialaisten ohjelmaan kuuluvien urheilulajien kansainvälisen lajiliiton jäseniä.”

(Suomen Olympiakomitean säännöt:

<https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2019/05/1c32e804-olympiakomitea-hyvakasytyt-saan-not-20.6.2016-paivitetty-22.5.2019.pdf>.

Luettu 9.11.2021)

12 § Hallitus

”Yhdistystä edustaa ja sen toimintaa johtaa hallitus, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja viisi (5) jäsentä. Hallitukseen kuuluvista on aina vähintään yhden oltava aktiiviurheilija tai urheilija, jonka aktiiviuran päättymisestä on kulunut enintään kahdeksan vuotta. Urheilijavaliokunta tekee ehdollepanotoimikunnalle esityksen valittavasta urheilijoiden edustajasta.”

(Suomen Paralympiakomitean säännöt:

<https://www.paralympia.fi/paralympiakomitea/yleisesti-paralympiakomiteasta>. Luettu 9.11.2021)

URHEILIJOIDEN OSALLISTUMISEN JA VAIKUTTAMISEN KÄYTÄNNÖT LAJILIITOISSA

Sääntöselvityksen lisäksi hankkeessa selvitettiin urheilijoiden asemaa lajiliittojen ja urheiluakatemioiden hallinnossa toteuttamalla webropol -kysely 72 lajiliitolle ja 21 urheiluakatemialle. Kyselyn tarkoitus oli kartoittaa virallisia ja epävirallisia käytäntöjä urheilijoiden äänen kuulumiseksi suomalaisissa urheiluorganisaatioissa. Kysely suunniteltiin hyvin tiiviiksi ja lyhyeksi. Se sisälsi kuusi kysymystä:

1. Vastaava lajiliitto tai vaihtoehtoisesti urheiluakatemia?
2. Vastaajan asema lajiliitossa/urheiluakatemiassa?
3. Miten urheilijat osallistuvat lajiliiton/urheiluakatemian hallintoon?
4. Nimeä lajiliiton/urheiluakatemian päätöksentekojen viralliset urheilijaedustajat?
5. Miten urheilijoiden ääntä kuunnellaan lajiliiton/urheiluakatemian päätöksenteossa?
6. Urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksien hyvät käytännöt lajiliitossa/urheiluakatemiassa sekä vapaa sana?

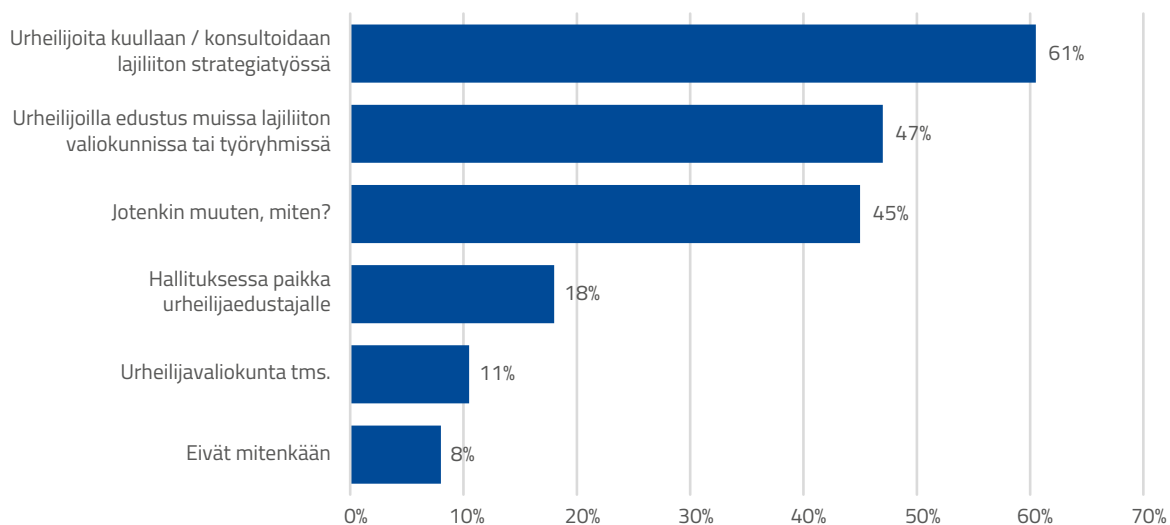
Kysely lähetettiin 72 lajiliitolle, joista 53 % (38) vastasi. Vastaavasti 19 urheiluakatemiasta kuusi akatemiaa (32 %) vastasi kyselyyn. Kyselyn toteutettiin maaliskuussa 2021. Kyselyyn vastanneet lajiliitot ja urheiluakatemit on listattu liitteessä 1.

Yli puolet vastanneista (61 %) lajiliitoista ilmoitti, että urheilijoita kuullaan tai konsultoidaan lajiliiton strategiatyössä. Seuraavaksi eniten, eli lähes puolet lajiliitoista (47 %) ylläpiti valiokuntaa tai työryhmää, joissa oli urheilijajäseniä. Varsinainen urheilijavaliokunta on kuitenkin ainoastaan neljässä lajiliitossa.

Urheilijapaikka lajiliiton hallituksessa oli seitsemässä (18 %) vastanneessa lajiliitossa. Kohtaan jokin muu

vaihtoehto tuli yhteensä 17 (45 %) vastausta. Vastauksissa korostuu epävirallinen käytäntö, jossa lajia harrastaneet urheilijat joko osallistuvat vahvasti lajin hallintoon jo urheilu-uran aikana tai siirtyvät sinne urheilu-uran jälkeen. Erityisesti pienissä lajeissa on luonnollista, että lajin aktiivit kantavat vastuuta myös lajin hallinnosta. Alla esimerkkejä vastauksista:

- Pelaajafoorumi, erilaiset työryhmätyöstöt
- Urheilijat ovat edustettuna hallituksessa ilman erillistä nimikkopaikkaa
- Pj, vpj ja kaikki hallituksen jäsenet ovat aktiiviurheilijoita.
- Hankitaan arkista palautetta koko ajan.
- Kysytään suoraan sosiaalisen median ja sähköpostin välityksellä
- Vuotuisella pelaajakyselyllä
- Säännöllinen keskustelu ja valmisteilla oleva erillinen "urheilijavaliokunta"
- Urheilijoilla ei ole erillisiä mandaattipaikkoja, vaan valiokuntiin ovat päässeet niihin halunneet.
- Jatkuva avoin keskustelu toiminnan sisällöstä ja laadusta ja toiveita kuullaan. yksilölliset prosessit valmennuksessa.
- Liittovaltuustossa urheilijajäsen
- Hallituksen jäsenet ovat kaikki kilpapelaaajia. Työntekijät maajoukkue-tason pelaajia.

KUVIO 2. Urheilijoiden osallistuminen lajiliiton hallintoon. Yhteensä 38 vastausta.

Lajiliittoja pyydettiin nimeämään viralliset urheilijaedustajat liiton hallinnossa. Vastauksia saatiin yhteensä 32, joista 14 (44 %) ilmoitti, että lajiliitossa ei ole virallisia urheilijamandaatteja hallinnossa, niin kuin ei yleensä ole mandaatteja muillekaan ryhmille. Samalla useat vastaajat kuitenkin nimesivät urheilijoita liiton hallinnossa. Yhden vastauksen mukaan: *"Liitolla ei ole nimettyjä paikkoja urheilijoille, koska he ovat olleet itsestäänselvyys hallituksessa."* Kaiken kaikkiaan vastauksista muodostui varsin monimuotoinen kuva urheilijoiden positioista ja vaikutusmahdollisuuksista lajiliitoissa. Urheilijoita on hallinnossa ja heitä kuullaan asioiden valmistelussa, mutta mitään yhtenäisiä linjauksia tai malleja urheilijaedustuksesta ei ole. Osassa liitoista urheilijaedustajia on liittovaltuustossa, osassa hallituksessa, useimmiten urheilijoita on asioita valmistelevissa valiokunnissa, mutta on myös liittoja, joissa urheilijat eivät ole edustettuina liiton hallinnossa. Urheilijoita liiton hallinnossa nimesi 15 lajiliittoa. Yhteensä urheilijaedustajia nimettiin 60. Neljä liittoa nimesi 7–19 urheilijaedustajaa ja loput 11 antoivat 1–3 nimeä.

Miten urheilijoiden ääntä kuunnellaan lajiliitoissa? Tähän avoimeen kysymykseen vastasi yhtä lukuun ottamatta kaikki kyselyyn vastanneet lajiliitot (37). Ehdotuksista analysointiin kaikki mainitut seikat, jolloin vastauksista muodostui 61 erillistä ehdotusta, jotka on luokiteltu alla olevassa taulukossa. Suurin osa vastauksista liittyi jollakin tavalla urheilijoiden kuulemiseen tai urheilijapalautteen keräämiseen joko suoraan urheilijoilta tai esimerkiksi valmentajien tai seurojen välityksellä. Taulukon alle on poimittu viisi esimerkkivastausta.

ASIA	MAININTOJA, KPL
Kyselyt, palaute	15
Keskustelut, arkiset tapaamiset urheilijoiden kanssa	12
Urheilijoiden valiokunta-, työryhmä- tai lajijaostotyöskentely	11
Urheilijoiden viestin välittyminen jonkun (esim. päävalmentaja, seura) toimesta	7
Urheilijoiden mielipiteiden huomioiminen suunnittelussa (TTS & strategia)	7
Urheilijat hallituksessa tai liittovaltuustossa	4
Muut (aloitteet, lausuntokierros, lopettaneet urheilijat hallinnossa, somekeskustelujen seuranta)	5

TAULUKKO 1. Vastaajien toimet urheilijoiden äänen kuulemiseksi lajiliitoissa.

Viisi esimerkkivastausta kysymykseen, miten urheilijoiden ääntä kuunnellaan lajiliiton päätöksenteossa:

”Urheilijoita kuullaan toiminnansuunnittelun vaiheessa esim. lajiriihiprosessien yhteydessä. Lisäksi vanhoja urheilijoita on kuultu pitkän aikavälin suunnittelua tehtäessä. Jo lopettaneita urheilijoita on lajiliiton hallituksessa ja eri valiokunnissa tms. tälläkin hetkellä.”

”Urheilijavalioikunta on kutsuttu vähintään kerran vuodessa hallituksen kokoukseen ja he voivat valiokuntana tehdä hallitukselle ja toimistolle ehdotuksia. He ovat mukana strategiatyössä ja luottamushenkilöiden verkostossa. Tällä verkostolla on mm yhteinen suljettu faceryhmä.”

”Liiton kaikki toimielimet ovat lähtökohtaisesti avoimia myös urheilijoille ja nykyisessä organisaatiossa ei ole mandaattipaikkoja missään toimielimissä. Organisaatio uudistetaan syksyllä 2021 ja tuossa yhteydessä perustettaviin huippu-urheilun ohjausryhmään luodaan mandaattipaikka myös urheilijaedustajalle. Lisäksi huippu-urheilun kehittämiseen suunnattuihin lajityöryhmiin voidaan seurojen esityksestä nimittää myös urheilijoita.”

”Liiton varapuheenjohtaja toimii yhteyshenkilönä maajoukkueisiin ja kapteenistoon. Varapj., yhdessä toiminnanjohtajan kanssa, valmistelee huippu-urheiluun ja huippu-urheilijoihin liittyvät asiat hallitukselle.”

”Päävalmentajan välityksellä meillä on kanava myös kuulla heidän mielipiteitään. Päävalmentaja osallistuu hallituksen kokouksiin.”

Viimeisessä kysymyksessä lajiliitoille annettiin mahdollisuus tuoda esiin hyviä käytäntöjä urheilijan äänen kuulemisessa tai vapaan sanan kautta kommentoida teemaa muutoin. Yhteensä 35 lajiliittoa vastasi. Suurin osa vastaajista toisti edeltävän kysymyksen eetosta – urheilijoita olisi hyvä kuulla päätöksentekoprosessin eri vaiheissa. Vastausten mukaan urheilijan äänen painopiste tulisi olla valmisteluvaiheessa: ”Aktiiviurheilijoiden ottaminen mukaan lajijaosten ja valiokuntien sekä eri työryhmien toimintaan mahdollistaa urheilijanäkökulman tuomisen luonnollisena osana päätöksenteon osaksi.”

Myös laajalle urheilijoiden mukaan ottamiselle oli kannatusta, mutta samalla nostettiin esiin myös urheilijoiden ajankäyttö ja motiivit hallitus- ja vaikutustyöhön, jolloin vastaukset olivat päinvastaisia:

”Meillä urheilijat ovat ne, joilta itseltä löytyy suuri motivaatio kehittää lajiliitosta heille paras mahdollinen -niillä resursseilla, joita meillä on”

”Valitettavasti aktiivisia urheilijoita vaikea saada toimintaan mukaan.”

Kolmessa vastauksessa pohdittiin urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksia laajemmin osana suomalaista urheilujärjestelmää. Seuraava pitkä lainaus vastuksesta, jossa nostetaan esiin myös urheilijoiden aseman vahvistamiseen liittyviä haasteita suomalaisessa kansalaistoimintaan perustuvassa urheilujärjestelmässä:

”Mikäli urheilijoita haluttaisiin kuulla päätöksenteossa, tulisi siihen olla sopiva toimielin. En usko, lajiliiton/järjestön hallitustyöhön monellakaan aktiiviurheilijalla olisi mahdollisuus osallistua. Hallituksen rooli järjestössä on juridinen ja vastuu on todella iso, joten uskoisin asiantuntijajäsenyyden mahdollisuuden parempana kuin varsinaisen jäsenyyden. Liittokokouksen edustus menee sääntöjen mukaan ja se vaatisi urheilijoiden järjestäytymisen jäsenyhdistykseksi. Täytyy myös voida erottaa eri toimielinten vastuut. Hallituksella on selkeästi strateginen vastuu.

Liitossa ei ole tällä hetkellä toimielintä, joihin urheilijat luontevasti sopisivat. Toisaalta urheilijat sopisivat lähes kaikkiin toimielimiin, mutta onko se heille järkevää ajankäyttöä, on eri asia. Aktiiviurheilijat eivät myöskään ole aktiivisesti olleet halukkaita eri toimielimiin ja kuten sanottu lopettaneita urheilijoita on lajiliiton toiminnassa aktiivisesti mukana. Mikään ei siis myöskään estä liittokokousta valitsemaan aktiiviurheilijaa liiton hallitukseen.

Yksi mietittävä seikka on rajaus. Täytyy pystyä erottamaan järjestön sääntöjen mukainen päätöksenteko ja operatiivinen toiminta, jota hallitus valvoo. Mikäli urheilijat eivät ole järjestäytyneitä, keiden urheilijoiden ääntä tulisi kuulla ja missä tilanteissa? Miten se otettaisiin huomioon järjestön säännöissä?

Itse ajattelen, että seurat, jotka ovat liiton jäseniä, ovat urheilijoiden asialla, jotka ovat heidän jäseniään. Urheilijoiden tulee voida vaikuttaa omaan toimintaansa ja sen vuoksi operatiivisissa asioissa heidän kantojensa kysyminen on ensisijaisen tärkeää. Paremminkin olisi tärkeää löytää väyliä, miten osallistetaan vanhoja huippuja lajiliiton päätöksentekoon, miten heidät otetaan mukaan korjaamaan epäkohtia ja kehittämään toimintaa oikeaan suuntaan. Lisäksi tietysti strategioiden uudistamisen vaiheessa urheilijoiden osallistaminen prosessiin on tärkeää.”

Seuraavassa liittojen vastaukset hyvistä käytännöistä urheilijan äänen vahvistamiseksi:

”SM-sarjan kehitystyöryhmän myötä lajimme pääsarjatason pelaajat tulevat pääsemään vielä voimakkaammin vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin.”

”Urheilijoiden työryhmä on osoittautunut oikein mainioksi. Ryhmä on mm. perustanut oman FB sivuston (Siellä nyt jäseniä reilu tuhat) ja sitä kautta olemme saaneet useita hyviä artikkeliaiheita liiton ajan-kohtaismediaan. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti pienemmällä porukalla team-yhteyksin ja jatkossa on tarkoitus tavata kerran pari vuodessa jonkin ”kivan” tekemisen merkeissä.”

”Avoin ja turvallinen ilmapiiri ilmaista näkemyksiä ja kokemuksia jopa korkeimmalle johdolle saakka, anonyymille palautteelle oltava myös mahdollisuus, yksilöllinen valmennus joka huomio erilaiset tarpeet, mahdollisimman selkeästi kerrottu mihin asioihin voi vaikuttaa, minkä verran ja mihin taas ei, urheilijasopimuksen läpikäynti yhdessä sekä budjetin läpikäynti alkukaudesta yhdessä.”

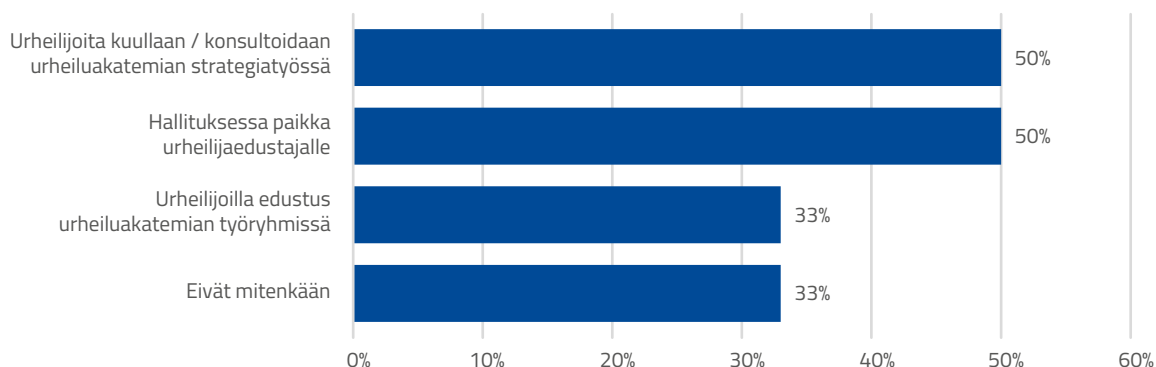
”Urheilijat ovat lajiliiton toiminnan keskiössä ja heidän näkemyksiään ja ääntään halutaan aktiivisesti kuulla. Korona-aikana mm. maajoukkueiden urheilijaedustajien kanssa on käyty säännöllistä vuoropuhelua vallitsevasta tilanteesta. Myös sosiaalista mediaa käytetään paljon urheilijoiden näkemyksien keräämiseen. Tämä on usein hedelmällisempi tapa päästä useamman urheilijan pulssille kuin byrokraattinen työryhmätyö, jossa yksittäisen urheilijan on hyvin vaikea edustaa laajasti erilaisia näkemyksiä esimerkiksi eri alueilta.”

URHEILUAKATEMIAT URHEILIJOIDEN ARJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖINÄ.

Urheiluakatemioiden ovat paikallisia ja alueellisia verkostoja, joiden tehtävänä on edistää urheilijoiden valmentautumista, asiantuntijatoimintaa sekä kaksoisuraa. Akatemioiden olemus ketterinä toimijoina tai osana suurempia organisaatioita (kaupunki, urheiluopisto, aluejärjestö) asettaa ne eräänlaisiksi palvelu- ja koordinaatio-organisaatioiksi, joissa kohtaavat paikalliset olosuhteet ja toimintakulttuuri sekä valtakunnalliset linjaukset. Selvityksessä haluttiin myös kysyä akatemioiden käytäntöjään urheilijoiden kohtaamisessa ja osallistamisessa.

Kyselyyn vastanneista (6/19) akatemioiden puolella on hallituspaikka urheilijoille ja urheilijoita kuullaan strategiatyössä. Kahdessa akatemiassa (33 %) urheilijat ovat mukana akatemian työryhmissä. Kaksi akatemioiden puolesta myös ilmoitti, että urheilijat eivät osallistu akatemian hallintoon mitenkään.

Urheilijoiden äänen kuulumisessa korostettiin akatemioiden toimintaa lähellä urheilijoita ja valmentajia. Hyvässä ja avoimessa ilmapiirissä urheilijat, usein nuoria, uskaltavat esittää omia mielipiteitään. Myös erilaiset kyselyt ja palautteet joko suoraan urheilijoilta tai valmentajien kautta nostettiin esiin toimivina käytäntöinä. Yhdessä urheiluakatemiassa valmisteilla oli oma urheilijajohtoryhmä.

KUVIO 3. Urheilijoiden osallistuminen akatemioiden hallintoon. Yhteensä kuusi vastausta.

URHEILIJAN ÄÄNEN KUULUMINEN – URHEILIJAAHAASTattelut

Selvityksessä haastateltiin yhteensä seitsemää suomalaista urheijaedustajaa. Haastateltavat urheijaedustajat valittiin hankkeen ohjausryhmän tuella sekä lajiittokyselystä saatujen urheijaedustajien nimien perusteella. Yhteensä 12 urheijaedustajalle lähetettiin sähköposti, jossa heitä kysyttiin haastateltavaksi. Lopulta seitsemän urheijaedustajaa vastasi ja suostui haastatteluun. Haastattelut suoritettiin etähaastatteluina 9.9. – 19.10.2021 välisenä aikana ja ne nauhoitettiin ja purettiin muistiinpanoiksi haastattelun keskeisistä teemoista: polku urheijaedustajaksi, urheilijoiden nykyiset vaikutuskanavat suomalaisessa urheilussa sekä miten urheilijoiden ääntä ja valtaa voidaan lisätä suomalaisessa urheilussa. Haastattelut kestivät 30–60 minuuttia. Haastatellut urheijaedustajat on listattu liitteessä 2.

Polku urheijaedustajaksi

Haastateltavat ovat ajautuneet edustustehtäviin oman urheilu-uran, koulutuksen sekä henkilökohtaisen kiinnostuksen kautta. Suurin osa urheijaedustajista huomasi jo oman aktiiviuran aikana kiinnostuneensa urheilijoiden äänen parantamisesta omassa lajiympäristössään. Toisaalta moni haastateltavista koki kehittyneensä urheilijavaikuttajana ajan myötä, sillä edustajana toimiminen vaatii yleensä pitkäjänteistä perehtymistä ympäröivään urheilujärjestelmään sekä organisaatiotoimintaan.

Urheijaedustajat nostavat verkostoitumisen ratkaisevaksi tekijäksi urheilijavaikuttajana onnistumisessa, sillä tunnettavuutta muiden urheilijoiden sekä päätöksentekijöiden joukossa pidettiin tärkeänä. Suomalaisten urheijaedustajien ydinryhmä näyttäytyy varsin pienenä joukkona, jonka kesken käydään jatkuvaa keskinäistä vuoropuhelua. Vuoropuhelu on tiivistä erityisesti jalkapallon ja jääkiekon pelaajayhdistysten välillä, jotka vastaavasti ovat yhteydessä erityisesti Olympiakomitean urheilijavaliokuntaan. Toisaalta urheilijavaikuttajaksi pääseminen ja verkostoituminen saatettiin kokea merkittävästi vaikeammaksi, mikäli urheijaedustaja on yhteiskunnallisesti tuntemattomampi henkilö. Olympiakomitean urheilijavaliokunnan rooli nostetaan keskeiseksi väyläksi urheijaedustajaksi pääsemisessä. Mikäli johonkin urheiluinstituutioon kaivataan urheijaedustajaa, ovat urheilijavaliokunnan näkemykset päätöksentekoprosessissa keskeisiä.

Ihmissuhteiden rakentamisen lisäksi urheijaedustajat kokivat henkilökohtaisena vahvuutenaan monitasoisen asiantuntemuksen lajiympäristöstään. Tämä mahdollisti parhaan vaikuttamistyön erityisesti omassa lajissa. Keskeisimpänä haasteena haastateltavat nostivat esiin vapaaehtoistoiminnan asettamat rajoitteet erityisesti urheilijavaliokuntien toiminnassa, jossa urheijaedustajat työskentelevät pitkälti omien resurssiensa puitteissa. Edustajuus nähtiin erityisen haasteellisena, mikäli urheilija kokee edustavansa erinäisissä hallintotehtävissä oman tutun lajiympäristön ulkopuolista heterogeenistä urheiluyhteisöä:

“Koen hirveää riittämättömyyden tunnetta, kun istun monessa paikassa ainoana urheijaedustajana, joka edustaa koko urheilukenttää.”

Vaikka urheijaedustajat pyrkivät seuraamaan laajasti edustamiensa lajien toimintaa, osoittautuu moninainen lajikirjon edustaminen vaikeana. Erityisesti yksilö- sekä pienempien lajien kollektiivisen äänen kuulumista pidetään tällä hetkellä vajavaisena suomalaisessa urheilukentässä. Eri lajien parissa vietetty läsnäolo sekä vuoropuhelu vaativat runsaasti ajallisia panostuksia, johon urheijaedustajalla ei aina ole riittäviä resursseja.

Urheilijoiden vaikutuskanavat suomalaisessa urheilussa

Urheilijoiden vaikutusvaltaa suomalaisessa urheilussa tarkasteltiin erityisesti Olympiakomitean urheilijavaliokunnan, lajiittotason sekä pelaajayhdistystoiminnan näkökulmasta. Urheilijoiden osallistuminen päätöksentekoon koetaan suomalaisissa urheiluorganisaatioissa kansainvälisesti tarkasteltuna

keskimääräistä parempana. Urheilijat kokivat tulleen parhaiten kuulluksi organisaatioissa urheilijoiden arkeen sekä kilpailusuoritukseen liittyvissä kysymyksissä. Osa haastatelluista näki

organisaatioiden jopa kannustavan urheilijoiden näkemysten tuomista esiin heitä koskeissa asioissa. Toisaalta haastateltavat kokivat jäävänsä useammin ulkopuoliseksi sidosryhmäksi erityisesti poliittisissa aiheissa, joissa käsitellään organisaatioon liittyviä taloudellisia kysymyksiä.

Urheijaedustajan vaikutuskanavan keskeisimmäksi haasteeksi nousivat ruohojuuritason, lajiliittojen sekä olympiakomitean urheilijavaliokunnan keskinäisen vuoropuhelun väliset rajoitteet. Erityisesti aktiivurheilijan suora viestiminen arkipäiväisistä ongelmista osoittautui vähäiseksi, sillä yhteydenotot valiokuntien päätöksenteon tasolle tapahtuivat pääasiassa epäsuorasti muiden henkilöiden kautta. Myös lajiliittojen toimintatavoissa nähdään kehitettävää, sillä toiminta lajiliittotasolla voi osassa lajikulttuurista näyttäytyä irrallisena urheilijoiden arjesta. Lajiliiton näkökulmasta urheilijan vaikutusvallan kehittämisen ehdoksi nostetaan esiin ruohojuuritason seuratoiminnan urheilijan äänen varmistaminen, jotta lajiliitot kykenevät olemaan tietoisia urheilijoiden arjen ongelmista seurakentän sisällä. Aktiivurheilijan ja lajiliiton välille toivottiin helposti lähestyttävää urheilijakontaktia, jotta kynnyksy yhteyden ottamiseen olisi mahdollisimman matala

Viestinnällinen vuorovaikutus nähtiin erityisesti jalkapallon ja jääkiekon pelaajayhdistystoiminnan vahvuutena, jossa tehtävään palkattu henkilöstö omaa resursseja tiiviiseen vuoropuheluun aktiivipelaajien suuntaan. Pelaajan ja pelaajayhdistyksen keskinäisen yhteisöllisyyden rakentaminen nostetaan pelaajayhdistyksissä tärkeäksi tehtäväksi, jotta asiat kyetään viemään vaikuttavasti eteenpäin liigojen tietoisuuteen. Viestinnän kehittäminen nostetaan myös tulevaisuuden yhdeksi keskeisimmistä strategisista tavoitteista niin jalkapallon, kuin myös jääkiekon pelaajayhdistyksissä.

Pelaajayhdistykset toimivat urheilijoiden tiiviinä edunvalvojakumppanina erityisesti ammattuurheiluun liittyvissä kysymyksissä. Pelaajayhdistystoiminnan vahvuutena korostetaan organisaatiomallia, jossa ylintä valtaa käyttävät jäsenet eli aktiivurheilijat, mutta varsinaiset ammattityöntekijät työskentelevät toimistolla, oman kokemusta ja aikaa perehtyä urheilijoiden ongelmiin. Ammattimainen edunvalvonta on mahdollistettu taloudellisten resurssien kautta. Pelaajayhdistysten itsenäisyys heijastuu toiminnassa vapautena tehdä itsenäisiä valintoja rekrytoinnin, edunvalvonnan sekä julkisen kannanoton suhteen. Organisaation sisäisen päätöksenteon objektiivisuuden voidaan nähdä heikentyvän myös jääviyskysymysten muodossa silloin, mikäli urheijaedustaja edustaa samanaikaisesti molempia osapuolia esimerkiksi lajiliiton tai liigan hallituksessa. Osa urheijaedustajista näki urheilijavaliokuntien rajoitteena tiiviin sidonnaisuuden Olympiakomiteaan, mikä heikentää mahdollisuuksia täysin itsenäiselle toiminnalle. Pelaajayhdistysten ja urheilijavaliokuntien välillä on täten selkeitä rakenteellisia eroja ja tämä näkyy myös toiminnan tavoitteissa:

“Valiokuntien tehtävä on nostaa kaikkien urheilijoiden asioita yleisemmällä tasolla, kun taas pelaajayhdistykset pystyvät antamaan jäsenistölleen kohdennetumpaa toimintaa.”

Urheilijavaliokunnan mahdollisista rajoitteista huolimatta haastateltavat olivat samaa mieltä valiokuntien tärkeydestä, sillä ne mahdollistavat hyvin eri lähtökohdista tulevien urheilijoiden suoran linkin päätöksentekoon Olympialiikkeen sisällä. Urheilijoiden vaikutusvallan on nähty myös parantuneen organisaatioiden päätöksentekoprosessissa viime vuosien aikana. Urheijaedustajat kokevat itsensä samanarvoisena muiden päätöksentekijöiden joukossa. Urheijaedustajien lisääntyneestä äänioikeudesta huolimatta osa haastateltavista piti urheijaedustajien määrää edelleen suhteellisen pienenä urheiluorganisaatioiden hallitusten kokoonpanossa, mikä laskee urheilijoiden konkreettista vaikutusvaltaa äänestystilanteessa. Äänioikeuden sijasta urheijaedustajat näkivätkin päätöksenteon valmisteluvaiheessa tapahtuvat vahvat kannanotot tärkeimmäksi keinoksi päätöksentekoon vaikuttamiselle.

Urheilijoiden motivoiminen omien asioidensa edistämiseen ja päätöksentekoon

Haastattelevat urheijaedustajat pitivät urheilijoiden motivoimista omien asioiden edistämiseen ja edunvalvontaan ratkaisevana kysymyksenä urheilijoiden äänen parantamisessa. Tätä pyritään ratkaisemaan niin Olympiakomitean urheilijavaliokunnassa ja lajiliittotasolla, kuin vastaavasti myös pelaajayhdistystoiminnassa. Urheilijat saattavat kokea vaikuttamiskanavat irrallisena omasta arjestaan. Oman äänen esiin tuominen voidaan kokea aikaa vievänä sekä mahdollisuudet omien asioiden konkreettiseen vaikuttamiseen pieninä. Aktiiviurheilijoiden osallistamisen ongelmia verrataan yhteiskunnallisesti yleisesti todettuun ilmiöön, jossa nuorten äänen kuuluminen päätöksenteossa näyttäytyy haasteellisena. Edustajat haluaisivatkin kannustaa jokaisia urheilijoita oma-aloitteellisuuteen omien asioiden eteenpäin viemisessä:

“En tajunnut aktiiviurheilijana, miten paljon pystymmekään vaikuttamaan asioihin.

Tämä vaatii kuitenkin aktiivisuutta.”

Urheijaedustajat nostivat esiin lukuisia eri esteitä päätöksentekoon osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Yleisin haastateltavien nimeämä este on pelko tuomitukseksi tulemisesta ympäröivässä yhteisössä. Urheija saattaa pyrkiä välttämään omien mielipiteidensä esiin tuomista erityisesti, mikäli kannanoton kohteena ovat aktiiviuran tai urheilun jälkeisen uran onnistumisen kannalta keskeiset sidosryhmät. Oman äänen esiin tuominen on riippuvainen myös lajikulttuurista, sillä toiset lajiyhteisöt käyvät tiiviimpää vuoropuhelua aktiiviurheilijoiden kanssa, kun taas konservatiivisemmassa lajikulttuurissa saatetaan havaita enemmän kommunikoinnin puutetta urheilijan ja organisaatioiden välillä. Urheijaedustajat pitivät päätöksenteon osallistumisen vaatimuksena riittävää osaamista ja tietotaitoa usein komplekseista konnaisuuksista. Tämä voi rajoittaa urheilijan vaikutusmahdollisuuksia päätöksenteossa:

“Vaikuttamisen esteeksi nousee meidän lajissamme urheilijan nuori ikä. Kun urheilijalla alkaa olla mielipiteitä, ehditään usein lopettamaan huipulla.”

Motivoimisen vaikuttavimmaksi keinoksi nousevat haastattelun perusteella organisaatioiden kyky viestiä oman toimintansa merkityksestä ja konkreettisista tuloksista ulkopuolisille sidosryhmille sekä urheilijoille. Vaikuttamiskanavien tulisi näyttäytyä mahdollisimman uskottavina, sekä helposti lähestyttävänä jotta urheilijat kokevat omien asioiden esiin nostamisen heitä hyödyttävänä asiana. Toisaalta moni haastateltavista piti päätöksenteon heikkoutena muutosprosessin hitautta, sillä konkreettisten muutosten näkyminen urheilijoiden arjessa saattaa toisinaan olla useiden vuosien mittainen prosessi.

Päätöksentekoon toivottiin tulevaisuudessa yhä suurempia matalan kynnyksen vaikuttamiskanavia. Viestinnän teknologinen kehitys on viime vuosina mahdollistanut aikaisempaa matalamman kynnyksen osallistumisen päätöksentekoon. Erityisesti organisaatioiden siirtyminen etäkokouksiin on vähentänyt urheilijoiden ajallisia rajoitteita osallistumiselle. Mahdollisuudet matalan kynnyksen viestintäryhmien perustamiselle ovat myös tehneet arjen kommunikoinnin suuremmaksi aktiiviurheilijoiden ja urheijaedustajien välillä.

Urheijaedustajat näkivät suomalaisessa urheilukentässä lisääntyvää positiivista virettä urheilijoiden äänen edistämistyössä. Suomen huippu-urheilijoiden unionin (SHU) mahdollinen laajentaminen, uusien itsenäisten urheilijayhdistysten perustaminen sekä niiden henkilöstön palkkaaminen voisivat olla mahdollisia keinoja edistää urheilijoiden järjestäytymistä. Myös SAPIS –hankkeen on koettu tiivistäneen yhteistyötä eri tahojen välillä. Parhaimmillaan tiiviin yhteistyön jatkaminen ja sen lisääminen koettiin edistävän urheilijoiden ääntä, jonka tulisi olla niin urheilijavaliokuntien, pelaajayhdistysten kuin muidenkin urheilijajärjestöjen yhteinen tavoite:

“Kansainvälisillä kentillä urheilijayhdistysten ja valiokuntien välillä on kovaa vastakkainasettelua, tätä pitää välttää Suomessa”

Katsaus kansainvälisiin urheilijaorganisaatioihin

Katsauksessa kuvataan yksittäisten esimerkkien avulla kansainvälistä urheilijajärjestökenttää ja sen rakenteita. Kansainvälisiä urheilijaorganisaatioita voidaan jaotella huippu-urheilijajärjestöihin sekä ammattiuurheilujärjestöihin niin globaaleilla kuin myös kansallisilla tasoilla (kts. Taulukko 2.). Tavoitteena on tuoda esiin kansainvälisten organisaatioiden sisäisiä tunnuslukuja toiminnan tavoitteista, organisaatiomalleista sekä rahoituksesta. Katsauksen tiedonhaussa hyödynnetään pääasiassa internet -lähteitä, sekä muutamien kansainvälisissä tehtävissä toimivien urheilijaedustajien haastatteluja.

	Ammattiuurheilu	Huippu-urheilu
Kansainväliset järjestöt	▪ World Players Association (WPA)▪ The Fédération Internationale des Associations de Footballeurs Professionnels (FIFPRO)▪ The Professional Tennis Players Association (PTPA)▪ EU Athlete	▪ KOK urheilijavaliokunta▪ Kv. Hiihtoliiton (FIS) urheilijavaliokunta▪ International Swimmers' Alliance (ISL)
Kansalliset järjestöt	▪ Spillerforeningen (DEN)▪ Danske Elitesportsudøveres Forening (DEF-sport)▪ Sport Pro Sverige▪ Spelarforeningen (SWE)▪ Norske Idrettsutøveres Sentralorganisasjon (NISO)▪ Jalkapallon pelaajayhdistys (JPY)▪ Jääkiekon pelaajayhdistys (SJRY)▪ Suomen Huippu-urheilijoiden Unioni (SHU)	▪ British Athlete Comission▪ AthletesCAN▪ Athleten Deuschland

TAULUKKO 2. Selvityksessä huomioitut pelaaja- ja urheilijaorganisaatiot.

KANSAINVÄLISET URHEILIJAJÄRJESTÖT

Kansainvälinen Olympiakomitea on yksi merkittävimmistä urheiluorganisaatioista. Sen urheilijavaliokunta on perustettu vuonna 1981 ja valiokunnan jäsenet (23) valitaan sekä suorilla vaaleilla Olympialaisten yhdessä, että nimitetään KOK:n puheenjohtajan toimesta. Olympialiikkeen peruskirjassa säädetään, että puheenjohtajan nimittämien urheilijajäsenten lukumäärän tulee olla pienempi kuin vaaleilla valittujen edustajien. Urheilijavaliokunnan tarkoituksena on varmistaa, että urheilijoiden ääni ja näkökulma, säilyy Olympialiikkeen päätöksenteon ytimessä. Valiokunnan tehtäväksi määriteltiin ensimmäisistä vuosista lähtien myös muita teemoja, kuten dopingin vastainen työ, sukupuolten tasa-arvon edistäminen sekä urheilijoiden etujen ajaminen. (IOC 2021a). Virallisesti valiokunnan tehtäväksi on määritelty:

- Vahvistaa urheilijoiden edustusta Olympialiikkeen päätöksenteossa.
- Tukea urheilijoita heidän urheilu- ja siviiliurillaan.
- Edistää urheilijoiden osallisuutta Olympialiikkeen eri tasojen päätöksenteossa.
- Varmistaa urheilijoiden edustus Olympialiikkeen päätöksenteossa.

Valiokunnalla on Olympialaisten peruskirjan tehtävämäärityksen lisäksi oma strategia (IOC athlete commission 2021). Sen keskeisimpänä käytännön toimenpiteenä nähdään pyrkiminen verkostomaiseen yhteistyöhön kohti kansallisia olympiakomiteoita sekä lajiittotasoja, mahdollistaen yhteydenpidon kansallisen tason urheilijaedustajiin.

Kuluneiden vuosikymmenten aikana urheilijat ovat saaneet lisää vaikutusmahdollisuuksia Olympiakomitean päätöksenteossa. Tänä päivänä kansainvälinen Olympiakomitea velvoittaa säännöstöissään kansallisia Olympiakomiteoita osallistamaan vähintään yhtä urheilijaedustajaa mukaan toimeenpane- van elimen kokouksiinsa. Tämän lisäksi urheiluedustajat tulevat olla äänestettyinä tehtävään komitean sisälle perustetun urheilijavaliokunnan toimesta. Näin ollen kansallinen Olympiakomitea on tehnyt urheiluvallio kuntien olemassaolosta velvoittavan kriteerin kansallisten Olympiakomiteoiden toiminnalle. (IOC 2021b, 62–63).

KOK:n urheilijavaliokunnan heikkoudeksi nostetaan puolestaan esiin rajoitteet konkreettisten asioiden päätöksentekoon osallistumisessa paikallisella tasolla. Konkreettisen päätöksenteon toteuttaminen nähdäänkin enemmän kansallisen ja paikallisen tason urheilijaorganisaatioiden tehtävänä.

Selvityksen kansainvälisenä lajiittoaesimerkinä haastateltiin kansainvälisen hiihtoliitto FIS:n urheilijaedustajaa. Hänen mukaansa hiihtolajien urheilijavaliokunnan näkemysten huomioidussa on tapahtunut kehitystä lajiiton korkeimmassa päätöksentekokelelmässä. Urheilijan äänen kehittyminen koetaan olevan lähtöisin kansainvälisen Olympiakomitean (KOK) kannanotoista, jossa urheilijoiden äänen parantamiseksi on tehty konkreettisia muutoksia:

“Ennen urheilijat vain osallistuivat palaverihin ilman äänioikeutta, nyt myös urheilijoilla on äänioikeus. KOK:n ajamaa agendaa isossa mittakaavassa, jossa olympialajien ja liittojen päätöksenteossa urheilijoita tulisi kuulla.”

Urheilijaedustajan vaikutusmahdollisuudet kansainvälisen hiihtoliiton sisällä nähdään parhaimpana erityisesti kysymyksissä, joissa käsitellään pelkästään urheilijoita koskevia asioita. Toisaalta liiton toiminnassa on havaittavissa runsaasti poliittisia kysymyksiä, johon urheiluedustajan on kyettävä verkostoitumaan tullessa kuulluksi. Urheilijan vaikutusmahdollisuudet ovatkin rajallisempia kysymyksissä, jotka käsittelevät usean eri sidosryhmän toimintaa.

Olympiakomitean ohella myös Kansainvälisellä Paralympiakomitealla on urheilijavaliokunta, joka tukee urheilijoiden tarpeita niin kilpailutilanteissa kuin myös kilpailujen ulkopuolisissa asioissa. Urheiluedustajien äänestys toteutetaan Paralympiakisoissa, jonka valintaprosessia korostetaan Paralympiakomitean toimesta demokraattiseksi sekä läpinäkyväksi. Ehdolle asettuvan urheilijan tulee olla osallistunut joko käynnissä oleviin kilpailuihin, tai kahteen edellisiin Paralympialaisiin. (IPC 2021a). Urheilijavaliokunnan jäsenistö koostuu tällä hetkellä yhteensä yhdeksästä urheilijajäsenestä, joista kuusi toimivat kesälajien ja kolme talvilajien edustajina. Urheilijavaliokunnan puheenjohtajaksi nimetyn urheilijaedustajan tehtävänä on edustaa muita urheilijoita Paralympiakomitean johtokunnan kokouksissa. (IPC 2021b).

KANSALLISET URHEILIJAJÄRJESTÖT

Huippu-urheilijoiden etuja ajavista kansallisista organisaatioista on löydettävissä muutamia järjestöesimerkkejä. Tässä esitellään lyhyesti itsenäiset kansalliset huippu-urheilijajärjestöt: Athletes-Can (2021), British Athletes Commission (2021) sekä Athleten Deutschland (2021).

Kanadan urheilijayhdistys, Canadian Athletes Association, on itsenäinen yhdistys, joka määrittelee itsensä historian ensimmäisenä täysin itsenäisesti toimivana urheilijajärjestönä. Vuonna 1992 perustetun järjestön tavoitteena on toimia kaikkien maan kansallisen tason huippu-urheilijoiden edunvalvontakanavana. Yhdistyksen keskeisinä toiminnan arvoina on pyrkiä kehittämään turvallista ympäristöä, jossa urheilija kykenee vaikuttamaan itseään koskevaan päätöksentekoon. Järjestön rahoitus rakentuu

hajautetusti valtion tuesta, yritysyhteistöistä sekä toiminnan jäsenmaksuista. Jäsenyys on avoin kaikille maajoukkueurheilijoille, tai heille, jotka ovat lopettaneet viimeisen kahdeksan vuoden aikana kilpatoiminnan. (AthletesCAN 2021).

AthletesCAN -järjestö organisoii vuosina 2017–20 hankkeen, jossa selvitetään urheilijoiden asemaa kansallisten lajiliittojen päätöksenteossa ja kehitettiin Kanadan urheiluhallintoa yhteistyössä lajiliittojen ja urheilijaedustajien kanssa. Hankkeen taustalla oli vuonna 2011 tehty lainsäädännöllinen muutos, jolla pyrittiin modernisoimaan Kanadan voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden hallintoa. Käytännössä modernisaatio tarkoittaa mm. urheilijoiden äänen parempaa kuulemistä ja vaikutusvallan kasvattamista lajiliitoissa. (AthletesCAN 2020, 6–8).

Raportissa esitetään malli, jonka avulla kuvataan eri lajiliittojen tilannetta demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien suhteen (ks. Kuvio 3.). Ei-demokraattisessa mallissa urheilijat eivät osallistu hallintoon ja päätöksentekoon mitenkään. Deliberatiivisessa mallissa urheilijoita on nimetty organisaation toimesta valmisteleviin elimiin. Demokraattisessa mallissa urheilijaedustajia on kaikilla kolmella tasolla ja nämä edustajat on valittu vaaleilla. Kanadalainen analyysi nostaa hyvän hallinnon kriteereiksi kolme erilaista urheilijoiden edustamisen ja osallistumisen tapaa:

1. urheilijaedustaja lajiliiton hallinnossa,
2. urheilijavaltuusto sekä
3. urheilijajohtaja, joka on lajiliiton hallituksen täysivaltainen jäsen. (AthletesCAN 2020, 21–22).

KUVIO 3. Urheilijavaikuttamisen mallit kanadalaisessa urheilussa (LÄHDE: AthletesCAN 2020, 22)

AthletesCAN -järjestön selvityksessä analysoitiin 49 kanadalaisen lajiliiton säännöt. 32 lajiliiton säännöissä oli maininta urheilijajohtajasta lajiliiton hallituksessa. Selvityksessä nimetään yhteensä kuusi eri urheilijajohtajan mallia, joiden perusteella urheilijat lajiliiton hallitukseen valitaan:

1. Standardi: urheilijoille on varattu yksi hallituspaikka
2. Kompetenssi: säännöissä maininta, että hallitusjäsenten osaamiseen tulee sisältyä ”kokemusta ja tietoa urheilijan roolista”.
3. Alumni: hallituspaikka on varattu ex-urheilijalle
4. Sukupuolten tasa-arvo: sekä mies- että naisurheilijoille on omat hallituspaikat
5. Lajien tasa-arvo: lajiliittoon kuuluvilla lajeilla on oma urheilija -hallituspaikka
6. Yhdenvertaisuus: vammaisurheilun edustajalla hallituspaikka (AthletesCAN 2020, 28–31)

Kaikkeen em. malleihin sisältyy erilaisia valintaprosesseja ja vivahteita, joilla on vaikutusta urheilijoiden vaikutusvaltaan lajiliitoissa. Raportissa nostettiin esiin neljä laajempaa teemaa liittyen urheilijoiden vaikutusvaltaan:

1. Urheilijoiden osaaminen ja kompetenssi. Kysymys sitä, tulisiko hallintoon valittavilla urheilijoilla olla osaamista vai onko urheilijan hallituksessa oppimassa asioita?
2. Missä määrin urheilijajohtajien tulisi vaikuttaa lajiliiton päätöksiin edustamiensa urheilijoiden näkökulmasta ja missä määrin organisaation kokonaisedun näkökulmasta?
3. Ovatko urheilijajohtajat jäävejä äänestämään asioista, jotka käsittelevät suoraan maajoukkueurheilijoihin liittyviä asioita?
4. Voisiko urheilijavaltuusto korvata urheilijajohtajat? raportissa päädytään ajatukseen, että valtuusto pikemmin täydentää kuin korvaa urheilijajohtajia. (AthletesCAN 2020, 15–16).

Urheilijavaikuttamisen esteinä kanadalaisessa urheilussa nähtiin kommunikaation vähyyys niin urheilijoiden välillä kuin urheilijaedustajien ja lajiliittojen välillä. Urheilijaedustajille esitetään asiat usein vasta sen jälkeen, kun hallitus tai joku ylempi taho on hyväksynyt ne käsiteltäväksi. Myös hallintotyöhön sitoutuminen ja sen vaatimukset niin ajallisesti, taloudellisesti kuin matkustamisen suhteen aiheuttavat haasteita etenkin huipputason urheilijavaikuttajille. (AthletesCAN 2020, 17)

Kanadan urheilijayhdistyksen perustamisen jälkeen on perustettu muutamia muita itsenäisiä kansallisia huippu-urheilijajärjestöjä. AthleCAN oli avustamassa Iso-Britannian urheilijavaliokunnan BAC (British Athletes Commission 2021) perustamista vuonna 2004. Järjestö määrittelee toimintaansa ensisijaisesti huippu-urheilijoiden etuja ajavana toimijana. BAC:n toimintaan kuuluu 1400 urheilijaa yhteensä 40 eri lajista. Valiokunnan toimintaa edustavat 13 entistä ja nykyistä urheilijaedustajaa. Jäseneksi on mahdollista liittyä joko kansallisen huippu-urheilija-apurahan tai maan lajiliittojen tukemana. Organisaation keskeinen tavoite on pyrkiä verkostoitumaan kansallisten lajiliittojen päätöksentekoeleimiin aktiivisten urheilijaedustajien avulla.

Athleten Deutschland (2021) on vuonna 2017 perustettu saksalainen lajirajat ylittävä urheilijajärjestö, joka on maan kansallisesta Olympiakomiteasta täysin itsenäistynyt urheilijaedustajien perustama yhdistys. Yhdistyksen viestintäpäällikkö määrittelee yhteisessä haastattelussa järjestönsä keskeisimmäksi toiminnan päämääräkseen urheilijaedustajien edunvalvonnan mahdollistamisen ammattimaisesti, jotta jäsenillä olisi yhdenvertaiset lähtökohdat urheiluorganisaatioiden sisäisessä päätöksenteossa. Haastateltavan mielestä Saksan kansallisen Olympiakomitean sisäisen urheilijakomission tarjoama toimintaympäristö näyttäytyy urheilijoiden näkökulmasta osittain epätasa-arvoisena toimintaympäristönä:

“Urheilijat osallistuvat päätöksentekoon yleensä vapaaehtoisresurssein ja ovat täten eriarvoisessa asemassa urheilijavaliokunnan päätöksiin työntekijöihin verrattuna”

Saksalaisen urheilijajärjestön erityispiirteeksi voidaan nostaa järjestön saama Olympiakomiteasta irrallinen rahoitus, joka on itsenäisen toiminnan elinehto. Urheilijoiden järjestäytymiselle on Saksassa vahva poliittinen tuki, joka näkyy julkishallinnon merkittävänä vuosittaisena 450 000 euron valtionavustuksena. Athleten Deutschland perustettiin vuonna 2017 poliittisesti otolliseen aikaikkunaan, jolloin erityisesti venäjän kansallinen dopingskandaali vaikutti osaltaan Olympialiikettä koskevaan poliittiseen ilmapiiriin, edistäen julkisen tuen syntymistä urheilijoiden itsenäiselle järjestäytymiselle.

Riittävät taloudelliset resurssit mahdollistavat maan kansallisen tason huippu-urheilijoille ammattimaisen edunvalvonnan heidän oikeuksien takaamiseksi. Athleten Deutschland tarjoaa ilmaista konsultaatiota huippu-urheilijoiden oikeusapuun, verotuksellisiin kysymyksiin sekä muuhun koulutukseen.

Aktiivijäsenyys määritellään soveltuvaksi aktiiveille huippu-urheilijoille, korkeintaan kolmen vuoden takaisille kansallisen tason urheilijoille sekä urheilijaedustajille. Riittävän rahoituksen avulla jäsenyys kytetään pitämään urheilijoille ilmaisena. Tätä korostetaan erityisen tärkeänä, jotta myös pienempien lajien urheilijoilla on mahdollisuus edunvalvontaan ilman jäsenmaksuja. Vuonna 2021 järjestön toiminnassa on jäsenenä yhteensä 1400 huippu-urheilijaa.

Itsenäisistä toimintatavoista huolimatta Athleten Deutschland pyrkii tiiviiseen yhteydenpitoon maan kansallisen Olympiakomitean sekä lajiliittojen kanssa. Tämän mahdollistaa järjestön puheenjohtajan jäsenyys maan olympiakomitean urheilijavalioikunnassa, jolloin vuoropuhelu urheilijoiden asioista säilyy tiiviinä. Lajiliittojen osalta järjestön yhteyshenkilöinä toimivat yhteensä 75 urheilijaedustajaa, jotka raportoivat lajiliittojen toiminnasta järjestölle. Urheilijan äänen parantamisen keskeisimpänä haasteena nostetaan esiin lajiliittojen toimintatavat sekä vaihtelevat säännöt urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksien osalta:

“Jokainen lajiliitto omaa autonomian omista säännöistään, mikä vähentää kansallisen olympiakomitean tai muun ulkopuolisen tahon vaikutusmahdollisuuksia lajin sisäisiin toimintatapoihin. Tämä on keskeinen syy miksi urheilijat tarvitsevat itselleen itsenäistä edunvalvontaa”

Järjestö korostaa toimivaa yhteydenpitoa muihin organisaatioihin tärkeänä, jotta urheilijoiden etuja kytetään ajamaan mahdollisimman vaikuttavasti yhdessä. Rajallisten resurssien vuoksi järjestö keskittyy kuitenkin yhteistyöhön erityisesti niiden lajien ja lajiliittojen kanssa, joiden kanssa toiminta on sujuvinta. Tiedusteltaessa yhteistyöstä itsenäisten ammattiuurheilijajärjestöjen suuntaan näkee haastateltava vain jalkapallolla olevan Saksassa ammattimaisesti toteutettua edunvalvontaa. Muiden lajien osalta toiminta on pääasiassa vapaaehtois pohjaista, mikä vaikeuttaa tehokkaan yhteistyön onnistumista.

KANSAINVÄLISET PELAAJYHDISTYKSET

Ammattijärjestöjen esimerkkiorganisaatioina esitellään globaalit urheilijayhdistykset WPA (World Players Association 2021) sekä Euroopan unionin EU Athletes (2021). Yksittäisten lajien globaaleiksi pelaajayhdistysesimerkeiksi käsitellään puolestaan jalkapallon globaalin pelaajayhdistyksen FIFPRO:n (FIFPRO 2021) sekä tenniksen globaalin pelaajayhdistyksen PTPA:n (2021) toimintaa.

WPA (2021) on kansainvälisten urheilijaorganisaatioiden yhteisö, joka toimii globaalina ammattiuurheilijoiden edunvalvojana. Järjestö koostuu yhteensä 85 000 ammattiuurheilijasta sekä yli sadasta urheilijajärjestöstä, toiminnan ulottuessa yhteensä 60 eri maahan. WPA määrittelee toimintansa keskeiseksi päämääräksi ihmisoikeuksien edistämiseen urheilussa. Lisäksi järjestö pyrkii edistämään toimintaa, jolla on positiivinen vaikutus urheilullisten näkökulmien lisäksi talouteen, kestävään kehitykseen sekä toimintaa ympäröiviin kulttuureihin. Järjestö on perustettu virallisesti vuonna 2014 itsenäiseksi osaksi UNI Global Unionia, joka on kansainvälisiä työoikeuksia turvaava järjestö. (WPA 2021).

Euroopan huippu-urheilijajärjestö EU Athletes (2021) toimii yhtenä suurimmista WPA:n sisäisistä organisaatioista. EU Athletes on Euroopan urheilijaorganisaatio, jonka tavoitteena on edustaa alueen urheilijajärjestöjä yhteisissä asioissa. Vuonna 2008 perustettuun järjestöön kuuluu yhteensä 35 urheilijaorganisaatiota 17 eri maasta. Jäseniä toiminnassa on yli 25 000 urheilijaa. Keskeisiksi tavoitteiksi järjestö nimeää urheilijoiden ja erityisesti urheilijajärjestöjen keskinäisen yhteisöllisyyden kasvattamisen, jotta urheilijoiden oikeuksia kyettäisiin edistämään kansainvälisesti (EU Athletes 2021).

Vuonna 1965 perustettu FIFPRO (2021) on yksittäisistä lajiorganisaatioista suurin yli 65 000 pelaajan ja 65 kansallisen pelaajayhdistyksen etuja ajava kattojärjestö, joka pyrkii tarjoamaan ammattitaitoista, kansainvälistä ohjausta urheilijoiden päivittäisiä tarpeita varten. Yhdistys määrittelee yhteistyönsä kansainvälisen jalkapalloliitto FIFA:n, liigojen sekä seurojen välillä läheiseksi, pyrkien toimimaan vaikuttavana tahona pelaajia koskevassa päätöksenteossa. Tenniksen pelaajayhdistys PTPA (2021) on puolestaan

vuonna 2021 virallisesti perustettu voittoa tavoittelematon järjestö, joka toimii satojen huippu-urheilijoiden alustana lisäten päätöksenteon vaikutusvaltaa tenniksen kilpailutoimintaan, pelaajien palkkoihin, hyvinvointiin ja terveyteen. Yhteiset arvot, kuten avoimuus, reiluus ja yhdenvertaisuus esiintyvät keskeisesti niin FIFPRO:n kuin myös PTPA:n toiminnan perustana. Ammattiurheilijoiden itsenäisestä järjestäytymisestä yksittäisten lajien sisällä on löydettävissä lukuisia muita tuoreita esimerkkejä, kuten vuonna 2021 perustettu kansainvälinen ammattiuintiliitto (International Swimmers' Alliance 2021).

KANSALLISET PELAAJAYHDISTYKSET JA URHEILIJAJÄRJESTÖT Pohjoismaissa

Tanskassa toimiva Danske Elitesportsudøveres Forening – DEF-sport, kokoaa eri lajien ammatti- ja huippu-urheilijat yhteen. Organisaation tavoitteena on toimia urheilijan äänen edustajana mm. kulttuuriministeriöön, Team Denmark:iin sekä Tanskan urheilun katto-organisaatioon (DIF) päin. (DEF-sport 2021). Tanskan jalkapalloyhdistys Spillerforeningen (SPF 2021) on puolestaan vuonna 1977 perustettu pelaajayhdistys, joka määrittellään yhtenä Euroopan vanhimmista ja kehittyneimmistä urheilijaorganisaatioita. Jalkapalloon keskittyvän organisaation tavoitteena on toimia tanskalaisten ammattijalkapalloilijoiden asioita edistävänä tahona. FIFPRO:n jäsenenä toimiva järjestö edistää urheilijoiden työoikeusasioiden, kuten työehtosopimusten edunvalvontaa. Organisaatio korostaa jäsenten, sekä urheilijaorganisaation mahdollisimman tiivistä yhteistyötä sekä osallisuutta, jotta pelaajat kykenisivät viestimään matalalla kynnyksellä ruohojuuritason toiminnasta. Samalla urheilijaorganisaatio on tiiviisti verkostoitunut pääsarjoissa toimivien seurojen kanssa, jotta edunvalvonnan vaikuttavuus pysyisi mahdollisimman korkeana. Vuonna 2020 yhdistyksen sisällä toimi yhteensä 22 täysipäiväistä työntekijää käsittelemässä noin 1600 urheilijajäsenen asioita. Aktiivijäsenten lisäksi yhdistys on saanut rekrytoitua yhteensä lähes 300 entistä urheilijaa järjestön toimintaan, jotka auttavat lisäämään järjestön verkostoitumista yhteisöön. (Lindrup 2020, Hatakka, Hämäläinen & O'Shaughnessy 2020, 41 mukaan). Verrattaessa muihin pohjoismaisiin jalkapallon pelaajaorganisaatioihin, on SPF onnistunut hajauttamaan tulonlähteensä parhaiten FIFPRO:n (25 %), jäsenmaksujen (25 %), kansallisten jalkapallojoukkueiden (10–15 %) sekä sponsoreiden (20 %) välillä. (Hatakka, Hämäläinen & O'Shaughnessy 2020, 42).

Ruotsin monilajinen urheilijaorganisaatio, Sport Pro Sverige (2021) on vuonna 2012 perustettu jalkapallon, jääkiekon sekä käsipallon sateenvarjo-organisaatio. Toiminnan päämääränä on tarjota tukea ruotsalaisten ammattiurheilijoiden sopimusasioihin, vakuutuksiin sekä eläkeasioihin. Lisäksi järjestö tarjoaa konsultointia työttömyysturvaan, verotukseen sekä urheilu-uran jälkeiseen kouluttautumiseen liittyvissä kysymyksissä. Sport Pro:n sisäisistä organisaatioista jalkapallon pelaajayhdistys Spelaföreningen (2021) on vuonna 1975 perustettu ammattijalkapalloilijoiden edunvalvontaan keskittyvä yhdistys, joka tarjoaa oikeusturvaa jäsentensä ongelmatilanteissa. Kuukausittaiset jäsenmaksut on määritelty pelaajakohtaisesti yksilön tulotasosta riippuen. Yhteensä lähes 700 pelaajan asioita organisoivat vuonna 2020 yhteensä kaksi täysipäiväistä sekä kaksi osa-aikaista työntekijää. Ruotsalaisten jääkiekkoilijoiden keskusorganisaatio (SICO) on perustettu vuonna 1977 ja käsipallon vastaava (SHS) vuonna 2013. Käsipallon pelaajayhdistys edustaa noin 500 pelaajaa.

Norjalainen Norske Idrettsutøveres Sentralorganisasjon (NISO 2021) toimii maan ammattiurheilijoiden vakuutusasioiden, kaksoisuran ja koulutuksen sekä muiden oikeuksien edunvalvojana. Urheilijoille mahdollistetaan lisäksi moninaista henkistä koulutusta sekä hyvinvointivalmennuksellista tukea. Yhteensä 1500 jäsenurheilijan asioita organisoivat yhteensä viiden henkilön tiimi käsipallon, jalkapallon, jääkiekon sekä yksilöurheilun saralla. Vuonna 1995 perustettu yhdistys on kansainvälisten pelaajayhdistysten FIFPRO:n, WAIPU:n (jääkiekko) sekä EHPU:n (käsipallo) jäsen. Jäsenten kuukausimaksu (160–860 NOK) on riippuvainen muun muassa urheilijan iästä sekä tulotasosta. Jäseneksi liittymiselle ei ole asetettu kilpailullisia ehtoja.

Myös Suomessa toimii monilajinen urheilijajärjestö, Suomen Huippu-urheilijoiden Unioni (SHU), joka on vuonna 2002 perustettu eri lajien huippu- ja ammattiurheilijajärjestöjen katto-organisaatio. Sen tehtävänä on huippu-urheilijoiden yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja koulutuksellisten etujen ajaminen. SHU liittyi Suomen Ammattiurheilijoiden keskusjärjestön, SAK:n, jäseneksi syksyllä 2012. Järjestön toimintaa ovat

viime vuosina ylläpitäneet jääkiekon (SJRY) ja jalkapallon (JPY) pelaajayhdistykset. Etenkin jääkiekon pelaajayhdistyksen toiminnanjohtaja on vastannut myös SHU:n toiminnan pyörittämisestä.

Suomen Jääkiekkoilijat ry on yksi Euroopan vanhimmista pelaajayhdistyksistä. Se on perustettu vuonna 1973 ja toimii tällä hetkellä ammattijärjestönä. Yhdistyksen perustamisen taustalla olivat lajin puoliammattilaisuuteen liittyvät pelaajasopimukselliset kysymykset erityisesti maajoukkuetoiminnan sisällä. Pelaajien järjestäytyminen oli perustamisvuosina kansainvälisestikin tarkasteltuna alkutekijöissään, sillä ammattilaisliiga NHL:n pelaajayhdistystoiminta oli vasta nousemassa merkittäväksi sidosryhmäksi liigan päätöksenteossa. Perustamiskokouksessaan yhdistys määritteli tavoitteikseen edistää jääkiekkoilua ja sen harrastuneisuutta Suomessa sekä toimia jäsentensä ammatillisten, palkkauksellisten, yhteiskunnallisten sekä urheilullisten etujen ajajana. (Kauhala, Hannula & Laine 2003, 8–18). Perustamisessa laaditut tavoitteet ovat suurilta osin toteutuneet yhdistyksen toiminnassa. Tänä päivänä pelaajayhdistys toimii jäsenilleen asiantuntijapalveluna, joka työskentelee välimiehenä erilaisissa konfliktitilanteissa. Tulevaisuuden visiona pelaajayhdistys pyrkii ajamaan ammattuurheilijoille yhtäläisiä työoikeuksia muissa ammateissa työskentelevien kanssa. (SJRY 2021).

Toinen suomalaisen urheilun vahva pelaajayhdistys, Suomen Jalkapallon Pelaajayhdistys, perustettiin vuonna 1992. Se edustaa noin 1200 pelaajaa. Järjestö on FIFPRO:n jäsenjärjestö ja on panostanut edunvalvonnan ohella pelaajien koulutukseen. FIFPRO-jäsenyys mahdollistaa pelaajayhdistykselle hyvät kansainväliset verkostot, joista voidaan vaikuttaa ja oppia maailmalta käytäntöjä myös Suomeen.

Edellä esitetyt pohjoismaiset pelaajayhdistykset harjoittavat jokainen maansa suurimpien lajien edunvalvontaa. Muihin pohjoismaihin organisaatioihin verrattuna norjalainen urheilijayhdistys NISO, tanskalainen DEF ja suomalainen SHU määrittelevät itsensä ensisijaisesti monilajiorganisaatioiksi, joihin voi kuulua jäseneksi keskeisten joukkuelajien lisäksi myös yksilölajin urheilijoita. Näiden järjestöjen edunvalvonnan painopiste on kuitenkin ammattuurheilussa ja Pohjoismaisesti vahvoissa lajeissa: jalkapallo, jääkiekko ja käsipallo. Kanadan tai Saksan urheilijajärjestöjen kaltaisia liikuntapoliittisia toimenpiteitä tai valta-asemaa ei ole Suomessa havaittavissa.

Selvityksen tulokset ja kehitysehdotukset

Selvityksessä on tarkasteltu suomalaisia urheiluorganisaatioita urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Tässä kappaleessa tiivistetään ensin selvityksen keskeiset tulokset ja nostetaan sen jälkeen viisi kehitysehdotuksia urheilijoiden äänen ja vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi Suomessa.

KESKEISET TULOKSET

Hankkeessa kartoitettiin urheilijoiden vaikutusmahdollisuuksia omassa lajissa sekä laajemmin katto-organisaatioissa. Ennako-oletusten mukaisesti käytännöt urheilijoiden äänen huomioimiseksi olivat kirjavia eri lajiliitoissa. Yleisin tapa huomioida urheilijan näkökulma on epävirallinen, joko liiton edustajien suora keskustelu tai epäsuorasti koottu ”tieto kentältä” – kysely, haastattelu tai valmentajan kautta saatu tieto. Toisaalta lajiliitot ilmoittivat, että urheilijat ja etenkin ex-urheilijat ovat edustettuina liiton hallinnossa ilman mitään sääntöihin lisättyjä kirjauksia. Hallitusjäsenenä urheilijoita oli 18 prosentissa ja urheilijavaliokunta löytyi 10 prosentissa kyselyyn vastanneista lajiliitoista. Toisaalta yksittäisiä urheijaedustajia löytyi 61 prosentissa vastanneita lajiliittoja.

Urheilijoiden äänen parantamiseen liittyy myös monia haasteita. Innokkaita ja hallintotehtäviin halukkaita urheilijoita ei monessa lajissa ole helppo rekrytoida. Urheilijan päätoimi, itse urheileminen, vaatii jo merkittävää panostusta, jolloin voimavarat ja yksinkertaisesti aika erilaisiin tehtäviin on vähissä. Mitä vaativampi tehtävä, sitä epätodennäköisemmin siihen valitaan harjoittelijaa, eli urheilijavaikuttajien tulee kehittyä ja kasvaa tehtävien mukana. Urheilijavaikuttajien toimintaa päätöksentekijöinä voi liittyä myös jääviyttä ja edustajat voivat kokea haasteita koota edustamiensa urheilijoiden kantoja asioihin.

Hankkeessa tehdyissä haastatteluissa kävi, ilmi, että Suomessa toimii pieni joukkue aktiivisia urheija-vaikuttajia, joiden keskeiset kiinnittymispinnat ovat Suomen Olympiakomitean urheilijavaliokunta sekä jalkapallon ja jääkiekon pelaajayhdistykset. Urheilijat kokivat, että vahva verkostoiminen, oma halu ja uteliaisuus sekä urheilun kautta rakentunut monitasoinen asiantuntemus lajista ja urheilusta olivat heidän vahvuuksiaan. Haasteet liittyivät taustaresursseihin. Etenkin järjestöissä urheijaedustajat toimivat OTO-pohjalta ilman toimisto- tai asiantuntija-apua, jota on puolestaan tarjolla pelaajayhdistyksissä.

Kansainvälisten urheijaorganisaatioiden benchmarkingissa merkittävin tulos oli lajirajat ylittävien kansallisten urheijaorganisaatioiden rooli Kanadan ja Saksan urheiluelämässä. Kanadassa AthletesCAN omaa lähes 30 vuoden historian ja maassa on edistetty urheilijakeskeistä toimintapolitiikkaa siitä saakka. Urheilijavaikuttamisen luokittelu urheijaedustajiin, urheilijavaltuustoon ja urheilijajohtajiin kuvaa vaikuttamistyön laajuutta ja sitä voidaan hyvin soveltaa myös Suomessa. Saksalainen Athleten Deutschland -urheilijajärjestö puolestaan nauttii suoraa valtionavustusta ja omaa suoran vaikutusyhteyden maan urheilun katto-organisaation urheilijavaliokuntaan. Nämä järjestöt kokoavat eri lajien urheijaedustajia yhteen, kouluttavat heitä sekä nostavat itse keskusteluun urheilijoita koskettavia aiheita. Järjestöjä johtavat urheilijat, mutta niiden operatiivisesta toiminnasta vastaavat ammattilaiset. Kriteerinä jäsenyydellä on aktiivisuuden lisäksi riittävä taso - joko maajoukkue tai luokiteltu urheilija.

Ammattuurheiluun liittyvät pelaajayhdistykset toimivat Saksassa ja Kanadassa edellä mainittujen urheilijajärjestöjen ulkopuolella. Työsuhdeurheilun edunvalvonta on toisin sanoen erillään huippu-urheilijoiden edunvalvonnasta. Pohjoismaissa - Ruotsi, Norja, Tanska ja Suomi, on kaikissa perustettu pelaajayhdistyksiä vahvempiin lajeihin ja lisäksi urheilijoiden katto-organisaatio, joka pyrkii laajemman urheilijajoukon edunvalvojaksi, mutta käytännön toimenpiteet ovat vielä varsin heikkoja. Tilanne vaikuttaa samankaltaiselta joka maassa.

KEHITYSEHDOTUKSET URHEILIJOIDEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIEN PARANTAMISEKSI SUOMESSA

1. Muutos lähtee urheilijoista. Nykyisten urheilijavaikuttajien tulisi yhdessä kehittää keinoja, joilla aktivoidaan ja rekrytoidaan uusia urheilijoita mukaan toimintaan. Mahdollisia keinoja ovat esimerkiksi viestintä urheilijavaliokuntatoiminnan tai pelaajayhdistystoiminnan kautta saavutetuista tuloksista, lisäämällä olemassa olevien urheilijavaliokuntien välistä vuorovaikutusta sekä vahvistamalla valiokuntien yhteyttä lajiliittoihin ja urheilijoihin. Lisäksi tulisi selkeyttää ja kuvata urheiluedustajaksi pääsemisen polkua ja vaikuttamiseen liittyviä tehtäviä uusille tehtävistä kiinnostuneille urheilijoille.
2. Ilman rakenteita ja resursseja toiminta ei kehity. Selvitetään mahdollisuudet perustaa Suomeen lajirajat ylittävä urheilijajärjestö, jolla olisi riittävät resurssit rekrytoida ja kouluttaa urheilijaedustajia lajiliittojen ja muiden tahojen hallintoon. Ensimmäiseksi tulisi selvittää Suomen Huippu-urheilijoiden unionin rooli ja mahdollisuudet hoitaa urheilijajärjestön tehtäviä. Toiseksi tulisi selvittää mitä urheilijajärjestön valtioapukelpoisuus vaatisi.
3. Urheilijan ääneen kuuluminen tarvitsee tuekseen ohjeita ja linjauksia urheilujärjestöille. Nykyiset urheilijaedustajat laativat yhdessä Suomen Olympiakomitean, Paralympiakomitean ja lajiliittojen kanssa yleiset suuntaviivat urheilijaedustajan valintaan ja osallistamiseen urheilujärjestöjen hallinnossa. Urheilijoiden edustuksellisuuden kokonaisuutta kuvaavana mallina toimii kanadalaisen kolmijakoinen malli: urheilijaedustaja valiokunnissa, urheilijavaltuusto sekä urheilijaedustaja päätöksentekijänä liiton hallituksessa.
4. Urheilijoiden äänen parempi kuuleminen ja urheilijoiden todelliset vaikutusmahdollisuudet urheiluorganisaatioissa edellyttävät kaikkien selvityksessä esitettyjen kolmen demokratiaulottuvuuden edistämistä.
 - a. Edustuksellisen demokratian keskeinen kysymys on urheilijoiden valinta edustamaan urheilijoita urheilijoiden toimesta. Vaalit tai muu äänestys urheilijaedustajista luo urheilijavaikuttajan sidosryhmän – joukon, jolle vaikuttaja on ensisijaisesti vastuussa toiminnastaan. Tarvitaan lajiliittoaikaisia määräyksiä siitä urheilijajoukosta, joka valitsee urheilijaedustajat, määrittelyt siitä kuka/ketkä urheilijoita edustavat sekä käytännön, jolla urheilijaedustaja(t) valitaan.
 - a. Osallistuvan demokratian näkökulmasta suomalaiset urheiluorganisaatiot ilmoittivat tässä selvityksessä tekevänsä jo paljon toimenpiteitä: kyselyjä, haastatteluja, palautteita niin virallisesti kuin eri toimijoiden välityksellä. Seuraava askel olisikin urheilijan ääneen kuulemisen systemaattisuus ja parempi hyödyntäminen sekä erilaisten digitaalisten mahdollisuuksien huomioiminen suoran yhteyden saamisessa urheilijoihin.
 - a. Punnitsevan demokratian keskeinen työkalu on edellisten kuulemisten lisäksi urheilijavaliokunta tai -valtuusto, joka voi aloitteellisesti ja itsenäisesti nostaa käsittelyyn urheilijoiden tärkeäksi kohtamia asioita sekä valmistella urheilijoiden kannanottaja.
5. Lopulta tutkittua tietoa urheilun demokratisoitumisesta, urheilijavaikuttamisesta ja siihen liittyvistä haasteista tarvitaan lisää.

Lähteet

Carrio, A., Geeraert, A., Ham, E., Harvey, A. & Zohn, A. (2021). Strengthening Athlete Power in Sport: a multidisciplinary review and framework (eds.) Mike McNamee. SAPIS -hankkeen kirjallisuuskatsaus. Julkaisematon lähde.

Chappelet, J.-L. 2020. The Unstoppable rise of athlete power in the Olympic system. *Sport in Society*, 23, 5, 795-809.

Dohlsten, J., Barker-Ruchti, N. & Lindgren, E.-C. 2020. Sustainable elite sport: Swedish athletes' voices of sustainability in athletics. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, DOI: 10.1080/2159676X.2020.1778062.

Geeraert, A., Alm, J. & Groll, M. 2014. Good governance in international sport organizations: an analysis of the 35 Olympic sport governing bodies. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8:3, 281-306.

Geeraert, A. (2021). Theoretical framework: three models of democracy. In Mika McNamee (eds.) *Strengthening Athlete Power in Sport: a multidisciplinary review and framework*. SAPIS -hankkeen kirjallisuuskatsaus. Julkaisematon lähde.

Gibson, A.D., & Christopher. 2010. *The Association of Tennis Professionals: From Player Association to Governing Body*.

Halila, H. 2006. *Oikeudellistuva urheilu*. Talentum; Helsinki.

Haslett, D., Choi, I. & Smith, B. 2020. Para Athlete activism: A qualitative examination of disability activism through Paralympic sport in Ireland. *Psychology of Sport & Exercise*, 47, 1-9.

Hatakka, D., Hämäläinen, K. & O'Shaughnessy, D. 2020. Final Examination Project. University College of Northern Denmark. Julkaisematon lähde.

Houlihan, B. (2004). Civil rights, doping control and the World Anti-Doping Code. *Sport in Society*, 7 (3), 420-437.

Kauhala, H. Hannula, M. & Laine, H. 2003. *Pelaajien puolesta - Suomen Jääkiekkoilijat ry:n 30-vuotishistoriikki*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kihl, L. A., Kikulis, L. M. & Thibault, L. 2007. A Deliberative Democratic Approach to Athlete-Centered Sport: The Dynamics of Administrative and Communicative Power. *European Sport Management Quarterly*, 7, 1, 1-30.

Kihl, L. A. & Schuli, V. 2020. Understanding the Meaning of Representation in a Deliberative Democratic Governance System. *Journal of Sport Management*, 34, 173-184.

Koski, P. & Heikkala, J. 1998. *Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Lajiliitot professionaalitumisen prosessissa. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 63*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Koss, J. 2011. Athletes' rights and Olympic reform: a discussion with Johann Koss, Ann Peel and Alexandra Orlando. 2011, 14, 3, 309-318.

Schwab, B. 2018. 'Celebrate Humanity': Reconciling Sport and Human Rights Through Athlete Activism. *Journal of Legal Aspects of Sport*, 2018, 170-207.

Stenvall, J. 2007. Muuttuvan demokratian monet perspektiivit. Teoksessa (toim.) Paula Tiihonen & Risto Harisalo. Monen monta demokratiaa. Kauko Sipposen juhlaseminaari eduskunnassa 25.4.2007. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan taustajulkaisu 3/2007. Tulevaisuusvaliokunta, eduskunta. s. 7–11. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_3+2007.pdf (Luettu 23.10.2021).

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Ammattiurheilijoiden sosiaaliturvayöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:41

Thibault, L. & Babiak, K. 2005. Organizational Changes in Canada's Sport System: Toward an Athlete-Centered Approach. *European Sport Management Quarterly*, 5:2, 105-132.

Thibault, L., Kihl, L. & Babiak, K. 2010. Democratization and governance in international sport: addressing issues with athlete involvement in organizational policy. *International Journal of Sport Policy*, Vol. 2, No 3, 275-302.

Värttö, M., Jäske, M., Herne, K. & Grönlund, K. 2021. Kaksisuuntainen katu. Poliitikot osallistujina pun-tarvoivassa kansalaiskeskustelussa. *Politiikka* 63, 1, s. 28–53.

INTERNET-LÄHTEET

Athleten Deutschland. 2021. Voice-Protection-Opportunity. <https://athleten-deutschland.org/english/>. (Luettu 19.8.2021).

AthletesCan. 2020. The Future of Athlete Representation within Governance Structures of National Sport Organizations. https://athletescan.com/sites/default/files/images/the_future_of_athlete_representation_in_canadavf-en3.pdf. (Luettu 23.11.2021).

AthletesCAN. 2021. Strategic Plan 2021-25. <https://athletescan.com/en/about/strategic-plan> (Luettu 10.10.2021).

AthletesCAN. 2021. Athlete Rights. [https://athletescan.com/en/athlete-zone/representation/athlete-rights#:~:text=AthletesCAN%2C%20founded%20in%201992%2C%20is,as%20the%20British%20Athletes%20Commission](https://athletescan.com/en/athlete-zone/representation/athlete-rights#:~:text=AthletesCAN%2C%20founded%20in%201992%2C%20is,as%20the%20British%20Athletes%20Commission.). (Luettu 23.10.2021).

Bendrich, B. 2019. Athletes within the power structures of elite sport – breaking the barrier of neglect. Esitys Play the Game Seminaarissa, Colorado Springs, Colorado, USA. <https://derballuegtnicht.files.wordpress.com/2019/10/presentation-benjamin-bendrich-play-the-game-2019-colorado-springs-final.pdf>. (Luettu 7.6.2021).

British Athletes Commission. 2021. Who We Are. <https://britishathletes.org/who-we-are/>. (Luettu 19.8.2021).

Danske Elitesportsudøveres Forening. 2021. Om DEF-sport. <https://def-sport.dk/om-def-sport/>. (Luettu 24.10.2021).

EU Athletes. 2021. Home Page. <https://euathletes.org>. (Luettu 20.10.2021).

FIFPRO. 2021. About us. <https://www.fifpro.org/en/about-us>. (Luettu 20.10.2021).

International Swimmers Alliance. 2021. About. <https://internationalswimmersalliance.org>. (Luettu 1.9.2021).

IOC Athlete Commission. 2021. Mission. <https://olympics.com/ioc/athletes-commission#tab-7952fcbe-50c9-4836-9b77-459784552735-0>. (Luettu 17.8.2021).

IOC 2021a. A growing voice: the history of the IOC Athletes' Commission. <https://olympics.com/ioc/news/a-growing-voice-the-history-of-the-ioc-athletes-commission>. (Luettu 12.11.2021).

IOC 2021b. Olympic Charter. https://stillmed.olympics.com/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf?_ga=2.2243248.1239419739.1636710590-1687729989.1636443676. (Luettu 12.11.2021).

IPC 2021a. The IPC Athletes Council. <https://www.paralympic.org/athletes-council>. (Luettu 15.11.2021).

IPC 2021b. Six new members of IPC Athletes' Council elected at the Tokyo 2020 Paralympic Games. <https://www.paralympic.org/news/six-new-members-ipc-athletes-council-elected-tokyo-2020-paralympic-games>. (Luettu 15.11.2021).

NISO. 2021. About NISO. <https://www.niso.no/engelsk-info-generell>. (Luettu 20.10.2021).

Play the Game 2021. Strengthening Athlete Power in Sport (SAPIS). <https://www.playthegame.org/theme-pages/strengthening-athlete-power-in-sport/>. (Luettu 2.11.2021).

Play the Game 2019. Global Athlete: "We are Noticed". https://www.playthegame.org/news/news-articles/2019/0634_global-athlete-we-are-noticed/. (Luettu 24.9.2021).

PTPA. 2021. Created by the players for the players. <https://ptpaplayers.com>. (Luettu 20.10.2021).

SJRY. 2021. Tarinamme. <https://www.sjry.fi/pelaajyhdistys/tarinamme/>. (Luettu 17.11.2021).

Spillerforeningen. 2021. Om oss. <https://spillerforeningen.dk/om-os/>. (Luettu 23.8.2021).

Spelaföreningen. 2021. Information. <https://spelarforeningen.com/information/>. (Luettu 20.10.2021).

Sport Pro Sverige. 2021. Om. <https://www.sportprosverige.com>. (Luettu 20.10.2021).

WPA 2021. World Players Association. <https://www.uniglobalunion.org/sectors/world-players/about>. (Luettu 26.8.2021).

Liite

Urheilijoiden asemaa koskeviin kyselyihin vastanneet lajiliitot ja urheiluakatemit sekä haastatellut urheilijat.

LAJILIITOT

1. AKK-Motorsport
2. Suomen Agilityliitto
3. Suomen Aikidoliitto
4. Suomen Amerikkalaisen Jalkapallon liitto
5. Suomen Biljardiliitto
6. Suomen Dartsliitto
7. Suomen Fitnessurheilu
8. Suomen Frisbeegolfliitto
9. Suomen Golfliitto
10. Suomen Ilmailuliitto
11. Suomen Jäähalloliitto
12. Suomen Kaukalopallo
13. Suomen Keilailuliitto
14. Suomen Kiipeilyliitto
15. Suomen Koripalloliitto
16. Suomen Käsipalloliitto
17. Suomen Lentopalloliitto
18. Suomen Luisteluliitto
19. Suomen Lumilautaliitto
20. Suomen Melonta- ja Soutuliitto
21. Suomen Nyrkkeilyliitto
22. Suomen Petanque-liitto
23. Suomen Pöytätennisliitto
24. Suomen Ringeteliitto
25. Suomen Salibandyliitto
26. Suomen Squashliitto
27. Suomen Sulkapalloliitto
28. Suomen Taekwondoliitto
29. Suomen Taitoluisteluliitto
30. Suomen Tanssiurheilu liitto
31. Suomen Triathlonliitto
32. Suomen Uimaliitto
33. Suomen Urheilu liitto
34. Suomen Valjakkourheilijoiden liitto
35. Suomen Vapaaotteliitto
36. Suomen Vesihiihtourheilu (nyk. FWWF)
37. Suomen Voimanostoliitto
38. Suomen Voimisteluliitto

URHEILUAKATEMIAT

1. Etelä-Kymenlaakson urheiluakatemia
2. Etelä-Pohjanmaan urheiluakatemia
3. Etelä-Savon urheiluakatemia Joensuun urheiluakatemia
4. Jyväskylän urheiluakatemia
5. Päijät-Hämeen urheiluakatemia

HAASTATELLUT URHEILIJAEDUSTAJAT

1. Emma Terho
2. Martti Jylhä
3. Mika Poutala
4. Panu Autio
5. Sini Aarnio-Kurki
6. Sini Pyy
7. Teemu Ramstedt